

ƏMİRƏL-MÖ'MİNİN ƏLİ İBN ƏBUTALİB (Ə)-İN HƏYATI

Pdfləşdirən:

<http://www.kitablar.com>

<http://www.kitablar.org/>

Əmirəl-mö'minin həzrət Əli(ə)-in həyatı

barədə qısa mə'lumat

Həzrət Əli(ə) «Amul-fil»-in (fil ilinin) otuzuncu ilində (hicrətdən iyirmi üç il əvvəl) Rəcəb ayının on üçü Kə'bə evində dünyaya göz açmışdır. Atası Ə anas, butalibi Fatimə Əsəd qızı olmuşdur. Hicrətin qırxıncı ili Ramazan ayının iyirmi birində Kufə şəhərində şəhadətə qovuşmuşdur. Müqəddəs məzarı Nəcəf şəhərindədir.

Həzrət Əli(ə)-in həyatının bölmələri

Həzrət Əli(ə)-in be'sətdən (Mühəmməd(s) peyğəmbərliyə seçilməzdən) on il qabaq dünyaya gəlmə, sini İslami hadisələrdə Peyğəmbər(s)-lə çiyin-çiyinə olmasını, Peyğəmbər(s)-in də vəfatından sonra otuz il yaşamasını nəzərə almaqla onun (həzrət Əlinin) altmış üç illik mübarək ömrünü aşağıdakı beş hissəyə bölmək olar.

- 1)–Təvəllüddən Peyğəmbər(s)-in be'sətinə qədər.
- 2)–Be'sətdən Peyğəmbər(s)-in Mədinəyə hicrətinədək.
- 3)–Hicrətdən Peyğəmbər(s)-in vəfatınadək.
- 4)–Peyğəmbər(s)-in vəfatından Əli(ə)-in xəlifə olmasına qədər.
- 5)–Həzrət Əli(ə)-in xəlifəlik dövrü (şəhadətinə qədər).

1-Əli(ə)-in dünyaya gəlməsindən Mühəmməd(s)-in

be'sətinə (peyğəmbərliyə seçilməsinə) qədər

Yuxarı, da qeyd etdik ki əgər Əli(ə)-in ömrünü beş hissəyə bölsək birinci hissə o həzrətin təvəllüdüddən Peyğəmbər(s)-in be'sətinə qədərki dövrü əhatə edəcək. Əli(ə)-in ömrünün bu hissəsi on ildən çox deyil. Çünki həzrət Əli(ə) doğulanda Peyğəmbər(s)-in artıq otuz yaşı var idi və pey, oğəmbərliyə qırx yaşında olarkən yetişmişdir. Demə M, liühəmməd(s) peyğəmbər seçilərkən Əli(ə)-in cəmi on yaşı var idi.

Əli(ə) peyğəmbər qucağında

Əli(ə) ömrünün həssas olan ruhi və bədəni tə'lim-tərbiyə qəbul etməsi dövrünü Mühəmməd(s) peyğəmbərin evində və onun tə'lim-tərbiyəsi altında keçirmişdir. İslam tarixçiləri bu barədə yazırlar:

«Bir il Məkkədə aclıq üz vermişdi. Bu zaman peyğəmbərin əmisi Əbutalib böyük bir ailəyə başçılıq edirdi. Onları çox çətinliklə dolandırırdı. Peyğəmbər(s) Bəni-Haşim tayfasının varlılarından olan digər əmisi Abbasa tə, klif etdi ki Əbutalibin dolanışığına kömək etmək məqsədilə gedib hərəməz onun bir uşağını götürüb öz evimizdə saxlayaq. Abbas Peyğəmbər(s)-in bu təklifi ilə razılaşdı. Beləliklə də Abbas Cə'fə, ri Peyğəmbər(s) isə Əli(ə)-ı öz öhdəsinə götürüb öz evlərinə apardılar. Əli(ə) Mühəmməd(s) peyğəmbər

seçilənədək onun evində qaldı. Peyğəmbər(s) peyğəmbərliyə seçildikdən dərhal sonra Əli(ə) onu qəbul edib ona itaət etməyə başladı.1»

Peyğəmbər(s) Əli(ə)-ı öz öhdəliyinə götürərkən buyurmuşdur: «O kəsi seçdim Allah – taala da onu m,kiənim üçün seçmişdir.2»

Peyğəmbər(s) öz uşaqılıq illərini babası Əbdül Mütəllibin vəfatından sonra əmisi Əbutalibin evində keçirtdiyinə görə istəyirdi b,kiöyüdükdən sonra Əbutalibin uşaqlarından birini öz öhdəliyinə götürsün. Beləliklə də əmisi Əbutalibin və Fatimə Əsəd qızının onun üçün çəkdikləri əziyyətlərin əvəzini çıxsın. Əbutalibin uşaqlarının arasından Əli(ə)-ı Peyğəmbər(s)-in gözü tutmuşdu.

Əli(ə) öz xəlifəlik dövründə «Qasiəh» xütbəsində uşaqılıq illərinin tərbiyəsinə işarə edərək buyurmuşdur: «Siz (peyğəmbərlərin səhabələri) mənim peyğəmbərlə yaxın qohumluğumu və mənim onunla olan xas mövqeyimi yaxşı m,bilirsiniz. Bilirsiniz kiən uşaq olarkən Peyğəmbər(s) məni öz qucağına alıb bağrına basar və məni öz yatağında yatızdırardı. Belə m,kiən onun bədənində yapışaraq onun iyini hiss edirdim. m,Oənə yemək yedizdirirdi.

Mən anasının ardınca düşən uşaq kimi həmişə onun ardınca düşürdüm. Gündə bir əxlaqi məsələni mənə öyrədir və tapşırırdı ona riay,kiət edir.»3

Əli(ə) Hira4 mağarasında

Mühəmməd(s) peyğəmbərliyə seçilməzdən qabaq ilin bir ayını Hira mağarasında keçirərdi. (Hira Məkkənin Şimal səmtində bir dağdır. Həmin dağın başında bir mağara var. Mağaranı dağın adı ilə əlaqədar olaraq Hira mağarası adlandırmışlar.) Bu bir ay ərzində ibadətlə məşğul olurdu. Əgər bir nəfər ac onun yanına getsə ona yem,ydiək verərdi. Bir ay başa çatdıqdan sonra əvvəl gəlib Kə'bəni ya da m,yeddiüəyyən bir miqdarda təvaf edib sonra evə qayıdardı.1

Tarixi faktlardan mə Pey,'lum olur kiğəmbər(s) Əli(ə)-a olan xüsusi əlaqəsinə görə onu da özü ilə Hira mağarasına aparardı.

Vəhy mələyi (Cəbrail) ilk dəfə Hira mağarasına gəlib Mühəmməd(s)-in Allah-taala tərəfindən peyğəmbərliyə seçilməsi xəbərini çatdıranda həzrət Əli(ə) da onun yanında idi. O gün də peyğəmbərin Hira mağarasına ibadətə gedən ayın günlərindən biri idi.

Əli(ə) «Qasiəh» xütbəsində bu barədə buyurur: «Peyğəmbər(s) hər il Hira mağarasına ibadətə gedərdi. Məndən başqa heç kim onu görməzdi...Ona ilk dəfə vəhy nazil olan zaman mən şeytanın fəryadını eşitdim. Peyğəmbər(s)-ə dedim: Bu nə qışqırıqdır? , bu,Cavab verdi ki şeytanın qışqırığıdır. Qışqırmasının səbəbi də camaat, o,odur ki yer üzündə aldatmaqdan naümid oldu. Mən eşidənləri sən də eşidirsə m,nən görənləri sən də görürsən. Təkcə fə s,rqimiz budur kiən peyğəmbər deyilsən. Sən mənim və,zirim canışınımsən və xeyir-bərəkətlisən.»

Bu ifadənin Peyğəmbər(s)-in peyğəmbər olduqdan sonra Hira mağarasındakı ibadətlərinə aid olmasının mümkünlüyünə baxmayaraq ötən sübutlardan və peyğəmbərin Hira mağarasında ibadətə məşğul olmasının adətən peyğəmbərlikdən qabaq olma başa düşmək bu ifadə,olar kiə peyğəmbərlikdən qabaqkı dövrə aiddir.

Hansı halda olursa olsun bu ifadə bunu göstə,rir ki Əli(ə) ruhunun paklığı və uşaqılıq dövründən peyğəmbər tərbiyəsi ilə tərbiyələnməsi nəticəsində elə uşaqılıq dövründən adi insanların eşitmədiyi və görmədiyi (və yalnız peyğəmbərlərin eşidib gördüyü) şeyləri eşidib və görüb.

İbn Əbil Hədid Nəhcül bəlağənin şərhində yazır:

«Səhih² kitablarında rəvayət olunmuş C, dur ki əbrail birinci dəfə peyğəmbərə nazil olub onun peyğəmbər seçildiyini bildirdikdə Əli(ə) da peyğəmbərin yanında idi.³»

İmam Sadiq(ə) buyurmuşdur: «Əli(ə) Mühəmməd(s) peyğəmbərliyə seçilməzdən qabaq nübüvvət nurunu peyğəmbərlə birgə görür və mələyin səsini eşidirdi. Peyğəmbər(s) ona buyurur: Əgər mən peyğəmbərlərin sonuncusu olmasaydım sən peyğəmbər olmağa ləyaqətin var idi. Ancaq sən mənim caniş və iniməsilər ağası və təqvalıların (mö'minlərin) rəhbərisən.» (Şərhi-Nəhcül-bələğə. İbn Əbil Həsədid. c 13əh.210)

2– Be'sətdən peyğəmbərin hicrətinədək

Həzrət Əli(ə)-ın ömrünün ikinci hissəsini be'sətdən Mədinəyə hicrətə qədərki dövr təşkil edir. Bu hissə on üç ildən ibarətdir. Həzrət Əli(ə)-ın İslamın dirçəlişi yolunda göstərdiyi bir sıra şücaətlər və xidmətlər bu hissəyə aiddir. Elə xidmətlər ki İslamda Əli(ə)-dan başqa heç kimə nəsib olmayıb.

İslamı qəbul etmiş ilk insan

Əli(ə)-ın bu dövrdəki ilk iftixarı onun ilk növbədə İslamı qəbul etməsidir. Daha dəqiq desək Əli(ə) bu dövrdə özünün əvvəldən olan İslami əqidəsini aşkar etmişdir. Əli(ə) əvvəldən təkəllahlığa inanmış və əsla bütperəst olmamışdır. Yəni Əli(ə)-ın İslamı qəbul etməsi bu məb, o'naya deyil ki bütperəstlikdən əl çəkmiş və İslamı qəbul etmişdir. (Ancaq peyğəmbərlərin digər səhabələrinin İslamı qəbul etmələri bu mə'nayadır.)¹

İslamı qəbul etməkdə irəli düşmək elə bir dəyəf, rəzilətdir Qur'an a, ki ciq-aşkar ona işarə edərək buyurmuşdur: «Bir də öndə olanlar öndə olanlar! Bunlar (Allahın dərgahı, na Allahın lütfünə və mərhəmətinə) yaxın olanlardır.» (Vaqiə 11), -10

Qur'anın İslamı qəbul etməkdə irəli düşməyə xüsusi diqqəti o qədəf, rdir kiəttə Məkkənin fəthindən qabaq müsəlman olanlar Məkkə fəthində sonra müsəlman olanlardan üstün sayılır. Gör indi hicrətdən qabaq müsəlman olanlar nə dərəcədədirlər? «Sizlərdən (mal-dövlətini) fəthdən (Məkkənin fəthindən) əvvəl (Allah yolunda) sərf edənlər və (müşriklərə qarşı) vuruşanlar (başqaları ilə) eyni deyillər. Onlar (mallarını Allah yolunda) fəthdən sonra sərf edib döyüşənlərdən dərəcə e'tibarı ilə daha üstündürlər. Bununla belə Allah-taala onlar, ın hamısına (həm birincilərə həm də ikincilərə) ən gözəl mükafat (Cənnət) və'd buyurmuşdur.» (Hədid -10)

Məkkənin fəthindən (hicrətin səkkizinci ilindən) qabaq müsəlman olanların dərəcələrinin üstün olması ona görədir onlar, ki İslamı qəbul edəndə İslam dini hələ Ərəbistan yarımadasına tam yayılmamışdı, müşriklərin qərgahı olan Məkkə şəhəri İslamın düşməni olaraq qalırdı. Müsəlmanlar hələ qorxu içərisində yaşayırdılar. Düzdü, r müsəlmanlar Mədinəyə hicrət etdikdən və Mədinənin böyük qəbilələri Ovs və Xəzrəcin və bir çox başqa qəbilələrin İslama gəlməsindən sonra müsəlmanlar bir qədər gücləndilə bir, r çox müharibələrdə meydandan qalib çıxdılar. Belə bir zamanda İslamı qəbul etmək böyük üstünlüyə malikdirsə, şübhəsiz, ki İslamın ilkin çağlarında (hicrətdən qabaq) Qüreyşin və bütperəstlərin camaata meydan oxuduqları bir dövrdə İslamı qəbul etmək daha çox üstünlüyə malikdir. Buna əsasən də peyğəmbərin səhabələri arasında İslamı qəbul etməkdə irəli düşmək (və hətta birinci olmaq) böyük bir şərəfdir.

Beləliklə də Əli(ə)-ın İslamı birinci qəbul etməsinin də nə dərəcədə üstün olması mə'lum olur.

Əli(ə)-ın ilk müsəlman olması haqda sübutlar

Əli(ə)-ın birinci şəxs olaraq İslamı qəbul etməsi haqqında kitablarda o qədər sübutlar qeyd etmişlər ki onların hamısını bu kitabda qeyd etmək mümkün deyil. Ancaq nümunə üçün onların bir neçəsini oxucuların nəzərinə çatdırırıq:

a) Hamıdan əvvəl Peyğəmbər(s)-in özü Əli(ə)-ın İslamı birinci qəbul etməsini təsdiqləmiş və camaat arasında buyurmuşdur: «Qiyamət günü Kövsər (hovuzunun) bulağının başında mənə birinci birləşən şəxs İslamı birinci qəbul etmiş şəxs Əli ibn Əbutalib olacaqdır.»¹

b) Alimlər və rəvayətçilər söyləmişlər:

«Həftənin birinci günü Mühəmməd(s) peyğəmbər seçildi və Əli(ə) səhərişi gün onunla birgə namaz qıldı.»²

v) Həzrət Əli(ə) özü «Qasiə» xütbəsində buyurur: “O vaxt (İslamın təzəcə vaxtı) İslam dini peyğəmbərlə Xədicənin evindən başqa yerdə yox idi. Mən isə onların üçüncüsü idim. Vəhy və nübüvvət iyini duyub və görürdüm.»

q) Həzrət Əli(ə) başqa bir hədisdə özünün İslamı qəbul etməkdə irəli düşməsi barədə belə buyurmuşdur: «İlahi! Mən Sənin yoluna gəlmiş ilk şəxsəm. İlk dəfə olaraq mən Sənin xəbərini eşitdim və Peyğəmbər(s)-in də'vətini qəbul etdim. O vaxt məndən başqa ancaq peyğəmbər namaz qılırdı.»

d) Əli(ə) buyurardı: «Mən Allah bəndə pey,siğəmbərin qardaşı və çox doğru danışan bir şəxsəm. Bu sözü məndən başqa kim deyərsə o yalan, bilin ki,çıdır. Mən camaatdan yeddi il qabaq peyğəmbərlə birgə namaz qılmışam.»¹

e) Üfeyr ibn Qeys Kendi deyir: «Mən cahiliyyət dövründə ətriyyət satıcısı idim. Ticarət səfərlərimin birində Məkkəyə getdim və (Məkkə tacirlərindən biri olan) Abbasın qonağı oldum. Günlərin birində Məscidül-həramda Abbasla birgə oturmuşduq. Günəş göyün ortasına çatanda sifəti parlaq ay parçasına bənzər bir cavan kişi məscidə gəldi. Göyə baxdı və sonra üzünü Kə'bəyə çevirərək namaz qılmağa başladı. Bir az keçməmiş gözəl bir gənc oğlan da gəlib ona qoşularaq onun sağında durdu. Sonra çadraya bürünmüş bir qadın gəlib o iki nəfərin arxasında durdu. Beləliklə üçü də namaz qılmağa başladı. Mən (bütpərəstliyin mərkəzi olan Məkkədə üç nəfərin ayrı dinə sitayiş etməsindən) çox təəccübləndim. Üzümü Abbasa tutub dedim: “Bu çox böyük hadisədir!” O da mənə dedi: “Bu üç nəfəri tanıyırsan?” xeyr. Abbas dedi: “Birinci g,Dedim kiəlib hamıdan qabaqda duran mənim qardaşım oğlu Mühəmməd ibn Abdullahtır. İkinci gələn başqa bir qardaşımın oğlu Əli ibn Əbutalibdir. Üçüncü gələn də Mühəmməd(s)-in həyat yoldaşıdır. Mühəmməd(s) onun dini Allah-taala t,iddia edir kiərəfindən nazil olub. İndi yer üzündə bu üç nəfərdən başqa heç kim bu dinə qulluq etmir.»²

Bu hadisədən çox gözəl yaxşı mə Pey,'lum olur kiğəmbər(s)-in də'vətini əvvəllər həyat yoldaşı Xədicədən başqa ancaq Əli(ə) qəbul etmişdir.

Peyğəmbər(s)-in hamisi və canişini

İslam peyğəmbəri öz də'vətini üç il gizli saxladı. Ancaq xüsusi və gizli şəkildə də'vətini həyata keçirirdi. Kimdə qəbul hissi görürdüsə onu da İslama də'vət edirdi.

Üç ildən sonra vəhy mələ,yi nazil olub bildirdi ki peyğəmbər də'vətini aşkara çıxartmalı və ilk növbədə öz qohum-əqrabasından başlamalıdır.

Bu barədə Allah-taala Qur'anda belə buyurmuşdur: «Və ən yaxın qohumlarını qorxut!Sənə tabe olan mö'minləri qanadın altına al! (Onlarla yumş,aq davran nəzakətlə rə,ftar et köməklərinə çat!) Əgər (yaxın qohumların) sənə qarşı çı,xsalar onlara belə de:

«Şübhəsiz m,kiən sizin əməllərinizdən uzağam!» (Şüəra- 214-216)

Ümumi və aşkar də'vətin qohum-əqrəbadan başlanmasının səbə,bi odur ki əgər bir nəfərin də'vətini onun öz qohum-əqrəbası qəbul etməsə onun s,özü başqalarına əsla tə'sir göstərməyəcək. Çünki onlar onun pis cəhətlərinə bələddirlər. Bu səbəbdən onların iman gətirmə pey,siğəmbəri təsdiq etməsi onun doğruluğuna sübut hesab olunur. Əksinə, qohum-əqrəba onun də'vətini qəbul etmədikdə iddian,buın düzgün olmadığını bildirir. Buna görə də Peyğəmbər(s) Əli(ə)-a tapşırırdı. B,kiəni–Haşim qəbiləsinin qırx beş nəfər böyük şəxsiyyətlərini nahara qonaq çağırır onlar üçün ət yeməyi bişirsin. Süfrəyə süd qoymağı da unutmasın.

Qonaqlar hamı bir nəfər kimi tə'yin olunmuş vaxtda gəlib çıxdılar. Yemək yeyildikdən sonra Peyğəmbər(s)-in əmisi Əbu-Ləhəb öz yersiz söhbətlərilə məclisi bir-birinə vurub məclisin hazırlığını aradan apardı. Beləliklə də məclis heç bir nəticə vermədən başa çatdı. Qonaqlar da durub hərə öz evinə getdi.

Peyğəmbər(s) qərara gə s,ldi kiəhəri gün yenə qohumlarını nahara də'vət ,etsin Əbu-Ləhəbdən başqa dünən gələnlərin hamısını bir daha evə çağırınsın. Yenə Əli(ə) qonaqlar üçün yemək və süd hazırladı və qohumları nahara və peyğəmbərin söhbətinə qulaq asmaq üçün evə çağırırdı. Qonaqlar yenə də tə'yin olunmuş vaxtda gəlib çıxdılar. Yemək yeyildikdən sonra Peyğəmbər(s) söhbətə başlayaraq buyurdu: «Mənim öz qohumlarım üçün gətirdiyim şeydən yaxşı bir şey heç kim öz qohumları üçün gətirməyib. Mən sizin üçün dünya və axirət xeyrini gətirmişəm. Allahım mənə əmr edib sizi t,kiövhidə t,əkallahlığa və öz nübüvvətimə də'vət edim. Bu işdə kim mənə kömək etməklə mənim qardaşı varisim v,mə sizin aranızdakı nümayəndəm olar?»

Peyğəmbər(s) bunu deyib bir az sükut etdi. İstəyirdi görsün kim onun sualına müsbət cavab verəcək. Ancaq bütün məclisi sükut bürümüşdü. Hamı təəccüblü halda başını aşağı salıb fikirləşirdi. Bu zaman on beş yaşlı Əli ibn Əbutalib məclisin sükutunu pozaraq ayağa qalxdı, üzünü Peyğəmbər(s)-ə tutub buyurdu: «Ey Allahın Rəsulu! Mən bu işdə sənə kömək edərim!» Bunu deyib peyğəmbərlə bey'ət etmək üçün (razılıq əlaməti olaraq) əlini ona tərəf uzatdı. Peyğəmbər(s) Əli(ə)a ə yerind,mr etdi kiə əyləşsin.

İkinci dəfə Peyğəmbər(s) öz sözlərini yenə təkrar etdi. Yenə də Əli(ə) ayağa qalxıb bu işə hazır olduğunu bildirdi. Peyğəmbər(s) ikinci dəfə də Əli(ə)-a oturmasını əmr etdi.

Üçüncü dəfə də Əli(ə)-dan başqa peyğəmbərə cavab verən olmadı. Təkcə Əli(ə) ayağa qalxıb Peyğəmbər(s)-in müqəddəs fikrini dəstəklədi. Bu vaxt Peyğəmbər(s) əlini Əli(ə)-ın əlinin üzərinə qoyaraq Bəni–Haşim qəbiləsinin böyükləri arasında Əli(ə) barədə öz tarixi cümləsini buyurdu: «Ey mənim qohum-əqrəbam! Əli mənim qardaşı,m varisim və sizin aranızda xəlifəmdir (canişinimdir).»1

Beləliklə sonuncu pey,ğəmbərin birinci xəlifəsi İslamın əvvəllərində və çox az insanın müsəlman olduğu bir dövrdə tə'yin olundu.

Peyğəmbər(s)-in öz peyğəmbərliyini Əli(ə)-ın imaməti ilə bir gündə qeyd etmə y,siə,'ni peyğəmbər camaata (qohum-əqrəbasına) «mən sizin peyğəmbərinizəm» buyurduğunu «Əli mənim canişinimdir» buyurduğu ilə birgə qeyd etməsi İslam dinində imamət məqamının nə dərəcədə yüksək olduğunu sübut edir. Bundan mə bu iki,'lum olur ki məqam (nübüvvət və imamət məqamı) bir-birindən ayrı deyil və imamət məqamı nübüvvətin təkmil edicisidir.

Böyük bir şücaət

Be'sətin on üçüncü ili Zil-Hiccə ayının on üçündə peyğəmbərlə Yəsrib (Mədinə) şəhərinin sakinləri arasında ikinci Əqəbə peymanı bağlanır. Mədinəlilər peyğəmbərin Yəsribə gəlməsini istəyərək bildirdilə onlar pey,r kiğəmbəri himayə və müdafiə edəcəklər. Həmənin günün səhərindən e'tibarən Məkkə müsəlmanları yavaş-yavaş Yəsribə köçməyə başladılar. Bundan xəbər tutan müşriklər bildilə,r ki İslam dini üçün yeni mərkəz qurulur və bu onlar üçün böyük bir təhlükə yaradır. pey,Onlar qorxurdular kiğəmbər Yəsribə köçdükdən sonra çəkdiyi əzab-əziyyətlə,rin müşriklərin ona və müsəlmanlara qarşı göstərdiyi təzyiqlərin intiqamını almaq fikrinə düşüb müşriklərlə müharibəyə başlayacaq. Əgər müharibə etmək fikri də olmasa Qüreyş tayfasının (Məkkənin) Yəsrib şəhərinin kənarından keçib Şam (indiki Dəməşq) şəhəri ilə Məkkəni birləşdirən ticarət yolunun qarşısını kəsəcək. Bu təhlükənin qarşısını almaq üçün be'sətin on dördüncü ili Səfər ayının sonunda «Darun-nədvə»də – Məkkənin şura yığıncağında yığılıb təkliflər irəli sürdülər. Bə'ziləri belə təklif verdilə,r ki Mühəmməd(s)-i ya sürgün etsinlə ya da h,rəbsə alsınlar. Ancaq bu təklif hamı tərəfindən qəbul olunmadı. Çox götür-qoy etdikdən sonra nəhayət belə qərara gəldilə pey,r kiğəmbəri öldürsünlər. Ancaq onu öldürmək heç də asan iş deyildi. Çünki onu öldürsələr Bəni-Haşim sakit oturmayıb ayağa qalxacaq və qatildən qisas tələb edəcəkdə. Nəhayət belə planlaşdırdı h,lar kiər qəbilədən bir nəfər (gənc) yığılıb gecə vaxtı Mühəmməd(s)-i yuxuda olarkən qətlə yetirsinlər. Belə olduqda qatil təkcə bir nəfər olmayacaq və Bəni-Haşim qisas tələb edə bilməyəcək. Çünki Mühəmməd(s)-in qətlində hər bir qəbilənin nümayəndəsi var və onlar bütün qəbilələrlə vuruşa bilməzlər. Çarəsiz qalıb Mühəmməd(s)-in qan bahasını (qan pulunu) almaqla kifayətlənəcəklər. Beləliklə də hər şey bitəcək.

Bu planı həyata keçirmək üçün müşriklər Rəbiül-əvvəl ayının birinci gecəsini tə'yin etdilər.

Allah-taala Qur'anda müşriklərin irəli sürdükləri hər üç təklifi açıqlayaraq buyurmuşdur: «(Ya Mühəmməd!) Yadıbir zaman kafirlə,na sal kiər səni həbs etmək və ya öldürmə yaxud da (M,kəkkədən) çıxarıb qovmaq üçün (Darun-nədvədə) sənə qarşı hiylə qururdular. Allah onların da (bu hiyləsinə qarşı) tədbir tökdü. Allah tədbir tökənlərin ən yaxşısıdır.» (Ənfal –30)

Müşriklərin bu pis təklifinin ardından vəhy mələyi nazil olub Peyğəmbər(s)-i bu işdən xəbərdar etdi və Pey,bildirdi kiğəmbər(s) (doğma vətəni olan) Məkkəni tə Y,rk edibəsribə getməlidir.

Burada Peyğəmbər(s) Məkkədən çıxmaq üçün «iz itirmək» taktikasından istifadə etməli idi. Buna görə də canından keçmiş şücaətli ürəkli bir nəfər lazım gec,idi kiəni peyğəmbərin yatağında yatsın. Belə evi m,kiühasirəyə almış müşriklər yatan şəxsin Mühəmməd(s) olduğunu güman edib bütün nəzərlərini evə cəlb etsinlər və yollara nəzarət etmək fikrini başlarından atsınlar. Belə bir şəxs Əli(ə)-dan başqa kim ola bilərdi?

Bu səbəbdən Peyğəmbər(s) Əli(ə)-ı müşriklərin qurduğu hiylədən agah edib bu gec,ona dedi kiə pey,oğəmbərin yerində yatmalıdır. Peyğəmbərin yatarkən üstünə örtüyü yaşıl parçanı üstünə çəkib kafirlərin fikrini özünə cəlb etməlidir.(Bu yolla onlar peyğəmbəri tə'qib edə bilməyəcəklər.)

Əli(ə) peyğəmbərin dediyi kimi də etdi.

Müşriklər gecə olan kimi Peyğəmbər(s)-in evini mühasirəyə aldılar. Səhərə yaxın

əllərində qılınc Peyğəmbər(s)-in evinə töküldülər. Bu vaxt Əli(ə) yataqdan qalxdı. Səhərə qədər planlarını dəqiqliklə və yüz faiz həyata keçmiş güman edən müşriklər yataqda olan şəxsin Əli(ə) olduğunu gördükdə bərk qəzəbləndilər və Əli(ə)-dan soruşdular:

“Mühəmməd(s) hardadır?” Əli(ə) onların cavabında buyurdu: “Məgər Mühəmməd(s)-i mənə tapşırmışdınız indi də,kiə məndən istəyirsiniz? Siz elə iş gördünüz o evini at,kiib getməli oldu.” Vəziyyəti belə görən müşriklər Əli(ə)-ı tutub (Təbərinin dediyinə görə) ona əziyyət verməyə başladılar. Onu Məscidül-hərəmə aparıb bir az saxladıqdan sonra buraxdılar. Sonra Peyğəmbər(s)-i tutmaq məqsədilə Yəsribə tərəf hərəkət etdilər.

Bu zaman Peyğəmbər(s) Sur mağarasında gizlənmişdi.¹

Qur’ani-Məcid Əli(ə)-ın fədakarlığını əbədi tarixə yazaraq bir ayədə bu məsələyə toxunmuş və Əli(ə)-ı canını Allah-taala yolunda fəda edənlərdən qələmə vermişdir:

«İnsanlardan eləsi də Allah-taalan, var kiin razılığını qazanmaq yolunda (Allah rizası üçün) öz canını fəda edər. Allah-taala Öz bəndələrinə qarşı çox mehribandır.» (Bəqərə – 207)

Təfsirçilər deyirlər: «Bu ayə Əli(ə)-ın böyük fədakarlığı Peyğəmbər(s)-in yatağında yatması barədə nazil olmuşdur. (O gecə İslam tarixində «Leylətül-məbit» adı ilə məşhur olmuşdur.)

Əli(ə)-ın özü də Ömər in əmrilə xəlifə tə’yin etmək üçün təşkil olunmuş altı nəfərlik şurada bu məsələyə toxunaraq şura üzvlərinə meydan oxumuş və buyurmuşdur: «Sizi and verirə dey in g,m Allahaörüm o təhlükəli gecədə peyğəmbər Sur mağarasına gedərkən kim onun yerində yatıb özünü Peyğəmbər(s)ə qalxan etdi?»

Hamı «Səndən başqa heç kim» deyə cavab verdilər.¹

3-Hicrətdən Peyğəmbər(s)-in vəfatınadək

Əli(ə) peyğəmbərin qardaşı

İslami qardaşlıq və qardaşlıq siğəsi İslam dininin ictimai qanunlarındanır. Peyğəmbər(s) müxtəlif yollarla bu əlaqəni (qardaşlıq əlaqəsini) yaratmaq və onu genişləndirmək üçün çox sə’ylər etmişdir. O cümlədə, n Peyğəmbər(s) Yəsribə² gəldikdən sonra mühacirlər (hicrət etmiş müsəlmanlar) və ənsar (Peyğəmbərin Mədinədəki silahdaşları) arasında qardaşlıq əlaqəsi yaratmaq fikrinə düşdü. Buna görə də bir gün müsəlmanların arasında ayağa qalxıb buyurdu: «Allah xatirinə bir-birinizlə iki-iki (bir mühacirlə bir ənsar) qardaş olun.» Bundan sonra müsəlmanlar iki-iki qardaş oldu və beləliklə onların arasındakı mehribançılıq daha da artdı.

Bu qardaşlıq əlaqəsi qardaş olmaq istəyən iki nəfərin imanı və fəzilətinin bir-biri ilə münasib gəlməsi şərtilə icra olunurdu. Bunu bir-birilə qardaş olanların vəziyyətindən də müşahidə etmək olur.

Müsəlmanlar bir-biri ilə qardaş olduqdan sonra Əli(ə) tək qaldı. Yaşarmış gözlərlə Peyğəmbər(s)-in hüsuruna gəlib buyurdu: «Məni heç kimlə qardaş etmədin.»

Peyğəmbər(s) buyurdu: «Sən hər iki dünyada mənim qardaşımsan!³» Sonra özü ilə Əli(ə) arasında qardaşlıq siğəsi oxudu.⁴

Bu məsələ Əli(ə)-ın fəzilət və əzəmətinin nə dərəcədə olduğunu göstərməklə yanaşı həm də Əli(ə)-ın peyğəmbərə nə qədər yaxın olduğunu göstərir.

Əli(ə) döyüş meydanlarında

Əli(ə)-ın həyatı Peyğəmbər(s)-in hicrətindən o həzrətin vəfatına qədər çoxlu hadisələrlə, xüsusən döyüş meydanlarında göstərdiyi hünər və şücaətlərlə doludur.

Peyğəmbər(s) Mədinəyə hicrət etdikdən sonra müşriklər və yəhudilərlə bir çox müharibələr aparmışdır. Bu müharibələrin iyirmi yeddisinə (böyükü-küçüklü) peyğəmbərin özü komandanlıq etmiş və iyirmi yeddi döyüşün iyirmi altısında Əli(ə) iştirak etmişdir. Təkcə Təbuk döyüşündə Əli(ə) iştirak etməmişdir. Onda da Peyğəmbər(s)in əmrilə Mədinədə qalmışdır. Çünki münafıqlar peyğəmbərin olmamasından istifadə edib Mədinədə çevriliş edə bilərdilər. Buna görə də Peyğəmbər(s) Əli(ə)-ı Mədinədə saxlamışdı m,kiünafıqların çevrilişinin qarşısını alsın.

Bu müharibələrin hamısı haqqında danışmaq bu kitabın tutumundan xaric olduğu üçün təkcə Əli(ə)-ın peyğəmbər dövründəki dörd əsas müharibədə göstərdiyi hünər və şücaətlərdən söhbət edəcəyik.

1) Əli(ə) Bədr döyüşündə

Hamıya məlumdur ki Bədr döyüşü müsəlmanlarla müşriklər arasında baş vermiş ilk döyüşdür. Bu döyüş ilk döyüş olduğundan iki tərəf arasında bir imtahan rolunu oynayır və bu döyüşdə hər hansı tərəfin qalib gəlməsi çox mühüm idi.

Bədr döyüşü hicrətin ikinci ilində baş vermişdir. Hicrətin ikinci ili Peyğəmbər(s)-ə xəbər çatı Q.ı kiüreyşin ticarət karvanı İslamın köhnə düşməni olan Əbu Süfyanın başçılığı ilə Şamdan Məkkəyə qayıtmaq istəyir. Əvvəldə dediyimiz kimi Şama gedən ticarət yolu Mədinənin kənarından keçirdi.

Peyğəmbər(s) mühacir və ənsardan təşkil olunmuş üç yüz on üç nəfərlik bir ordu götürüb Qüreyşin karvanını ələ keçirtmək məqsədilə Bədr məntəqəsinə yola düşdü.

Peyğəmbər(s)-in bu hərəkətdən məqsədi müşriklərə əsas ticarət yolunun müsəlmanların əlində olduğunu çatdırmaq idi. Əgər müşriklər İslamı yaymaqda müsəlmanlara m,mane olsalar müsəlmanları m,rahat buraxmasalar müsəlmanlar da onların əsas ticarət yolunu kəsəcəklər.

Müsəlmanların hərəkətindən xəbər tutan Əbu Süfyan karvanın yolunu dəyişib Qırmızı dənizin kənarı ilə hərəkət edib Mədinədən uzaqlaşdı. Bir nümayəndə göndərüb müşrikləri vəziyyətdən xəbərdar edərək Məkkə əhlindən müsəlmanlarla vuruşmaq üçün kömək istədi.

Əbu Süfyanın başçılığı ilə doqquz yüz əlli nəfərdən min nəfərə qədər cəngavər müşrik Mədinəyə tərəf yola düşdü. Ramazan ayının (hicrətin ikinci ilində) on yeddisində müsəlmanlarla müşriklər Bədr quyuları kənarında üz-üzə gəldilər. Müşriklər üç dəfə müsəlmanlardan artıq idilər.

Döyüş başlayanda Qüreyşin ən güclü qəhrəmanlarından üçü-Ütbə (Əbu Süfyanın qaynatası Hind,ənin atası,) Şeybə (Ütbənin böyük qardaşı) və Vəlid (Ütbənin oğlu) meydana çıxıb döyüşçü tələb etdilər. Bu zaman ənsardan üç nəfər irəli çıxıb özlərini tanıtdıraraq onlarla vuruşmaq istədilər. Qüreyş pəhləvanları onlarla vuruşmağa razı olmayıb qışqırdılar. Ey Mühəmməd! Bizimlə vuruşmağa bizim öz qohumlarımızı bizim,zdan şə'nimizə layiq olan adamları göndər!»

Bu zaman Peyğəmbər(s) Übeydə ibn Haris ibn Əbdül Müttəlibə, Həmzə ibn Əbdül Müttəlibə və Əli ibn Əbutəlibə ə meydana,mr verdi ki çıxıb o üç nəfərlə vuruşsunlar. Onlar meydanın ortasına gəlib özlərini tanıtdırdılar. Müşriklər (Ütbə,Şeybə və Vəlid) onların üçünü də qəbul edib dedilər, ki bə siz bizim,li şə'nimizə layiqsiniz. Beləliklə Həmzə Şeybə ilə, Übeydə Ütbə ilə və döyüşçülərin ən cavanı olan Əli(ə) Müaviyənin dayısı (Əbu Süfyanın qayını Hind,ənin qardaşı və Ütbənin oğlu) Vəlidlə vuruşmalı oldu. Təkbətək döyüş başlandı. Əli və Həmzə tez bir zamanda öz rəqiblərini öldürdülər. Ancaq Übeydə ilə Ütbə hələ də vuruşurdular. Heç biri digərini məğlub edə bilmirdi. Buna görə

də rəqiblərini öldürmüş Əli(ə) və Həmzə Übeydinin köməyinə çatıb Ütbəni də öldürdülər.1

Əli(ə) (xəlifə olduğu dövrdə və Müaviyənin ona düşmən kəsildiyi bir vaxtda) Müaviyəyə yazdığı məktubların birində bu hadisəyə işarə edərək buyurur: «Bədr döyüşündə baban Ütbə day,nin Vəlidı və qardaşın Hənzələni öldürdüyüm qılınc indi də məndədir.»2

İslamın üç böyük qəhrəmanlarının təkbətək döyüşdə qalib gəlmələri müşriklərin ordu başçılarının ruhiyyəsini tamamilə zəiflətdi. Bundan sonra ümumi döyüş başladı. Ancaq bunun da bir xeyri olmadı. Müşriklər məğlub oldu və yetmiş nəfər əsir düşdü...

Bu döyüşdə ölən müşriklərin yarısından çoxu Əli(ə)-ın qılıncı ilə qətlə yetirildi.

Mərhum Şeyx Müfid Bədr döyüşündə ölənlərin otuz altısının Əli(ə) tərəfindən öldürüldüyünü qeyd etmiş və onların hamısının adını çəkmişdir. O yazı «,r kişiə və sünni hədis söyləyənləri hamı yekdilliklə qeyd etmişlər bunlar,kiı (otuz altı nəfəri) Əli(ə) təkbəşinə öldürmüşdür.Yalnız bir neçə nəfərin qatili barədə mübahisə var. Bir neçə nəfərin qətlində isə Əli(ə) başqaları ilə şərik olmuşdur.»1

2) Əli(ə)-ın Ühüd döyüşündəki misilsiz şücaəti

Qüreyş müşriklərinin ruhiyyəsi Bədr döyüşündəki məğlubiyyət nəticəsində çox zəiflədi.

Buna görə də onlar qərara gəldilər bu m,kiəğlubiyyətin əvəzini çıxmaq və ölənlərin intiqamını almaq üçün sayca çoxlu və qüvvətli bir ordu ilə Mədinəyə hücum etsinlər.

Peyğəmbər(s)-in kəşfiyyat dəstəsi Qüreyşin bu fikrini Peyğəmbər(s)-ə çatdırdı.

Peyğəmbər(s) nizami bir şura təşkil verdi. Şuradakıların bir çoxu belə bir təklif irəli sürdülər m,kiüsəlmanlar müşriklərlə vuruşmaq üçün Mədinədən kənara çıxsınlar.

Peyğəmbər(s) min nəfərlik ordu ilə Mədinənin şimalında yerləşən Ühüd dağına tərəf hərəkət etdi. Yolun yarısında İslam ordusundan məşhur münafiq Abdullah ibn Übeyyin üç yüz tərəfdarı onun sözü ilə Mədinəyə qayıtdı. Beləliklə, İslam ordusunda cəmi yeddi yüz nəfər döyüşçü qaldı. Hicrətin üçüncü ili Şəvval ayının yeddisi səhər çağı iki qoşun Ühüd dağının ətəyində bir-biri ilə üz-üzə gəldi.

Peyğəmbər(s) döyüş başlamazdan qabaq bütün məntəqəni nəzərdən keçirdi.

Peyğəmbərin nəzərini dağın başında olan yol özünə cəlb etdi. Peyğəmbər(s) fikirləşdi kafirl,kiər döyüşün qızgın vaxtında oradan keçib müsəlmanlara arxadan zərbə endirə bilərlər. Bu təhlükənin qarşısını almaq məqsədilə Peyğəmbər(s) Abdullah ibn Cübeyr adlı şəxsi əlli nəfər oxatanla həmin yolu nəzarət altına almağa göndərdi. Peyğəmbər(s) ona dönə-dönə tapşırırdı ,ki əsla oranı boş qoymasınlar. Hətta əgər müsəlmanlar qalib də gəlsələr onlar oradan uzaqlaşmasınlar.

Digər tərəfdən o vaxtın döyüşlərində bayraqdar (bayrağı əlində tutan) çox böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Buna görə də bayraq həmişə şücaətli və qüvvətli şəxsə verilirdi.Bayraqdarın ayaq üstə olması və bayrağın daima uca qalması döyüşçülərin ruhiyyəsini artırırdı. Eləcə də əksinə, bayraqdarın ölməsi və bayrağın yerə düşməsi döyüşçülərin ruhiyyəsini zəiflədirdi. Buna görə də döyüşçülərin ruhiyyəsini artırmaq üçün döyüşdən qabaq neçə nəfər bayraqdar tə'yin olunurdu. (Əgər biri öldü o biri bayrağı tuturdu. Əgər o da ölədisə üçüncü, dördüncü... şəxs bayrağı tutardı.)

Ühüd döyüşündə Qüreyş bu qaydaya əməl edib ən şücaətli tayfa olan «Bəni-Əbdüddar» qəbiləsindən bir neçə bayraqdar tə'yin etdi. Ancaq döyüş başlanan kimi onların bayraqdarları bir-birinin ardınca Əli(ə)-ın qılıncı ilə həlak olurdu. Beləliklə də müşriklərin bayrağı yerə düşür və qoşun qaçmağa üz tuturdu.

İmam Sadiq(ə) bu barədə buyurmuşdur: «Ühüd döyüşündə müşriklərin doqquz bayraqdarı olmuş və onların doqquzu da Əli(ə)-ın qılıncı ilə qətlə yetirilmişdir.»1

Həmçinin ibn Əsir yazır: «Qüreyşin bayraqdarlarını həlak edən Əli(ə) idi.»²

Mərhum Şeyx Səduq rəvayət edir ki Əli(ə) Ömər in ölümündən sonra xəlifə tə'yin etmək üçün təşkil olunmuş altı nəfərlik şurada öz rəqiblərinə meydan oxuyaraq bu məsələyə toxunub buyurmuşdur: «Sizi and verirəm deyin g,Allahaörüm burada (bu altı nəfərin arasında) Ühüd döyüşündə Bəni-Əbdüddar qəbiləsinin doqquz nəfər bayraqdarını məndən başqa öldürən varmı?» Daha sonra İmam(ə) əlavə edib buyurdu: «Bu doqquz nəfər bayraqdarın ölümündən sonra Bəni-Əbdüddar qəbiləsinin iri bədənli Sə'vəb adlı nökrəi meydana çıxdı, ağzı köpüklənmiş, gözləri qanla dolmuş halda a,deyirdi kiğalarımın qisasını almaq üçün Mühəmməd(s)-dən başqa heç kimi öldürməyəcəyəm. Siz onu görcək qorxub hərəniz bir kənara çəkildiniz. Ancaq mən onun döyüşünə getdim. Bizim aramızda iki tərəfli vuruş oldu. Mə o da m,n onaənə zərbələr endirirdi. Nəhayət, mən ona elə bir zərbə k, o,endirdim kiəmərdən aşağı iki hissəyə bölündü.»

Şura üzvləri hamı yekdilliklə Əli(ə)-ın dediklərini təsdiqlədilər.³

Qüreyş ordusu zəiflə,di bayraqdarları bir-birinin ardınca yerə sərildilər. Dağın başındakı yolu qoruyan oxatanlar bunu görüb qənimət ələ keçirtmək üçün yerlərini boşaldıb aşağı enmək istədilər. Onların başçısı Abdullah Peyğəmbər(s)in tapşırığını bir daha onlara xatırlatdı.Ancaq onlar Abdullahın sözünə heç bir məhəl qoymayıb qırx nəfərdən çoxu qənimət ələ keçirtmək üçün dağdan aşağı endi. Abdullah isə on nəfərdən az oxatanla dağın başında qaldı.

Bu hadisəni müşahidə edən Xəlid ibn Vəlid müsəlmanların dağın başındakı yolu gözdən buraxdıqlarını dərhal görüb bir dəstə ilə ora hücum edərək orada qalan beş-on nəfər oxatanı öldürdü və arxadan müsəlmanlara hücum etdi. Bunu görən Əmrə binti Əlqəmə adlı Qüreyşin müşrik qadınlarından biri Qüreyşin ayaq altına düşmüş bayraqını qaldıraraq döyüşçülərin ruhiyyəsini artırdı.Bundan sonra döyüşün gedişatı tamamilə dəyişdi. Müsəlmanların nizami sıraları bir-birinə dəydi. Səflər bir-birindən ayrıldı. Döyüşçülərin baş komandanla əlaqəsi kəsildi. Beləliklə müsəlmanlar məğlubiyyətə uğradılar. İslam mücahidlərinin təxminən yetmiş nəfə o c,riümlədən Həməzə ibn Əbdül Müttəlib (Peyğəmbər(s)in əziz əmisi) və İslam ordusunun bayraqdarlarından biri Məs'əb ibn Ümeyr şəhid oldular.

Digər tərəfdən döyüş meydanında müşriklər Peyğəmbər(s)-in öldürülməsi şayiəsini yaymaqla müsəlmanların bir çoxunun ruhiyyəsini zəiflətdilər. Bir tərəfdən Peyğəmbər(s)-in ölüm şayiə dig,silər tərəfdən isə müşriklərin yenidən hücumə keçməsi müsəlmanların əksəriyyətinin döyüş meydanından qaçmasına səbəb oldu. Döyüş meydanında Peyğəmbər(s)-in kənarında tək-tək adam qalmışdı. İslamın həssas və böhranlı anları gəlib çatmışdı.

Burada Həzrət Əli(ə)-ın rolu mə'lum oldu. Çünki Əli(ə) misilsiz şücaət və rəşadətlə Peyğəmbər(s)-in kənarında vuruşur və İslamın müqəddəs və ulu rəhbəri həzrət Mühəmməd(s)-i müşriklərin amansız və ardıcıl hücumlarından qoruyurdu.

İbn Əsir öz kitabında yazır: «Peyğəmbər(s) hücum etmək məqsədində olan bir dəstə müşriki görüb Əli(ə)-a əmr onlara h,etdi kiücum etsin. Əli(ə) Peyğəmbər(s)-in əmrilə onlara hü bir ne,cum etdiçəsini öldürərək onları bir-birindən ayırdı. Sonra Peyğəmbər(s) başqa bir dəstə görüb yenə Əli(ə)-a onlara hücum etməyi əmr etdi. Əli(ə) da onların bir neçəsini öldürərək onları bir-birinin ətrafından dağıtdı. Bu zaman vəhy mələyi Peyğəmbər(s)-ə nazil olub dedi: “Əli(ə) son dərəcə şücaət göstərir.” Peyğəmbər(s) ona buyurdu: “O məndə m,nən də ondanam.” Bu vaxt göydən belə bir səs eşidildi: «La səyfə illa Zulfıqar və la fəta illa Əli.» (Zülfıqardan başqa heç bir qılınc və Əlidən başqa heç bir

cavan yoxdur.)1»

İbn Əbil Hədid yazır: «Elə Pey,kiğəmbər(s)-in səhabələrinin çoxu qaçmağa başladı m,üşriklər peyğəmbərə hücumlarını artırdılar. Bəni–Kənanə qəbiləsindən bir dəstə, Bəni–Əbd Mənat dəstəsindən də digər bir dəstə Peyğəmbər(s)-ə tərəf hücum etdilər. Onların arasında dörd adlı-sanlı pəhləvan gözə dəyirdi. Peyğəmbər(s) Əli(ə)-a ə bunlar,mı etdi kiın hücumunun qarşısını alsın. Əli(ə) piyada vuruşurdu. Əlli nəfərdən ibarət olan bu dəstəyə hücum edib onları bir-birindən ayırdı. Onlar bir neçə dəfə birləşib Peyğəmbər(s)-ə hücum etmək istəsələr də ancaq Əli(ə)-ın müqavimətini qıra bilmədilər. Bu hücumlarda yuxarıda qeyd etdiyimiz dörd pəhləvan və tarixdə adları mə'lum olmayan digər on nəfər Əli(ə)-ın qılıncı ilə yerə sərildilər.

Cəbrail Peyğəmbərə dedi: “Əli(ə) doğrudan da sənə çox kömək edir. Mələklər bu cavanın sənə etdiyi köməkdən (göstərdiyi şücaətdən) heyran qalmışlar.” Peyğəmbər(s) Cəbrailə buyurdu: “Nəyə görə də belə olmasın? O məndə m,nən də ondanam.” Cəbrail dedi: “Mən də sizdənəm.” Həmin gün asimandan belə bir səs eşidildi: «La seyfə illa Zulfiqar və la fəta illa Əli.» (Zülfiqardan başqa heç bir qılınc və Əli(ə)-dan başqa heç bir cavan yoxdur.) Bu cümlə dəfələrlə təkrar edilirdi. Səs eş,idilir ancaq deyən görünmürdü. Peyğəmbər(s)-dən soruşdular bunu dey,kiən kimdir? Cavab verdi C,kiəbrail.»1

3) Əli(ə) «Əhzab»2 (Xəndək) döyüşündə

Əhzab döyüşü adından da mə'lum olduğu kimi İslamın müxtəlif düşmənlərinin əl-ələ verib təzəcə çiçəklənmiş İslamı aradan aparmaq istədikləri döyüşdür.

Bə'zi tarixçilər bu döyüşdə iştirak edən kafirlərin sayının on mindən çox olduğunu bildirmişlər. İslam ordusu isə cəmi üç min nəfər idi.

Bu döyüşün rəhbərliyini öhdələrinə götürmüş Qüreyş başçıları öz ordularının say çoxluğunu və əllərində olan çoxlu döyüş avadanlıqlarını nəzərə alaraq belə güman edirdilər ki bu d,r kiöyüşlə onlar müsəlmanları tamamilə məhv edəcək və Mühəmməd(s)i aradan götürməklə onun və silahdaşlarının əlindən bir dəfəlik yaxa qurtaracaqlar.

Kafirlərin hərəkət xəbəri Peyğəmbər(s)-ə çatdırıldıqda Peyğəmbər(s) nizami şura təşkil verdi. Bu şurada Salman Farsi belə tə M,klif etdi kiədinənin kənarında xəndək qazıb kafirlərin şəhərə girməsinə mane olsunlar. İrəli sürülən bu təklif hamı tərəfindən razılıqla qarşılandı. Bir neçə gün müddətində müsəlmanların göstərdiyi işgüzarlıq nəticəsində xəndək hazır oldu. Xəndəyin eni elə d,idi kiüşmən atlıları onu keçə bilməzdilər. Dərinliyi də elə ,idi ki onun içində düşən asanlıqla qırağa çıxma bilməzdi.

Kafirlər yəhudilərin köməyi ilə gəlib şəhərin kənarına çıxdılar. Onlar güman edirdilər ki əvvəlki (Bədr və Ühüd döyüşlərində olduğu) kimi yenə müsəlmanlarla Mədinə şəhərinin kənarında üzləşəcəklər. Ancaq onlar bu dəfə şəhərin kənarında müsəlmanlardan əsər-əlamət görməyib Mədinəyə tərəf irəliləməyə başladılar. Şəhərə çatanda şəhər kənarında qazılmış enli və dərin xəndək onları təəccübləndirdi. Çünki onlar o vaxta qədər ərəb müharibələrində xəndəkdən istifadə etməyi görməmişdilər. Məcbur olub xəndəyin kənarından Mədinə şəhərini mühasirəyə aldılar.

Bə'zi rəvayətlərə görə Mədinə şəhəri bir ay mühasirədə qaldı.

Qüreyş əsgərləri nə vaxt xəndəyi keçmək fikrinə düşürdülərsə müsəlmanların xəndəkdə qoyduqları yaxın fasiləli gözətçilərlə üzləşməli olurdular. Müsəlmanlar ox və daş atmaqla onların ehtimal olunan bütün hücumlarının qarşısını alırdılar. Hər iki tərəfin ox atması gecə-gündüz davam edirdi. Ancaq tərəflərin heç biri digərinə üstün gələ bilmirdi.

Digər tərəfdən Mədinənin belə bir ordunun mühasirəsində qalması müsəlmanların bir çoxunun ruhiyyəsini zəiflətməmişdi. Üstəlik Mədinənin daxilində yaşayan yəhudilə Bərinəni–Qüreyzə tayfasının əhdinə vəfasız çıxması və kafirlər xəndəyi aşdıqdan sonra düşmən ordusuna birləşərək arxadan müsəlmanlara hücum edəcəyi planı məlum olduqdan sonra müsəlmanların ruhiyyəsi daha da zəiflədi.

Həssas və böhranlı günlər

Qur'ani-Məcid müsəlmanların bu mühasirədəki çətin və böhranlı vəziyyətini «Əhzab» surəsində çox gözəl şəkildə bəyan etmişdir:

«Ey iman gətirənlər! (Xəndək yaxud Əhzab vuruşunda QüreyşQ,ətfan və yəhudilərin Bəni-Nəzir qəbilələrindən təşkil olunmuş) ordular sizin üstünüzdə gəldiyi zaman Allahın sizə olan ne'mətini yada salın. O vaxt Biz onların üstünə külək və sizin görmədiyiniz (mələklərdən ibarət) qoşun göndərmişdik. Allah o zaman sizin nə etdiyinizi görürdü. O zaman onlar üstünüzdə həm yuxarı həm də aşağı tərəfdən (vadinin üst və alt tərəfindən) hücum etmiş və (qorxudan) gözlünüz hədəqəsindən çıxıb ürəyiniz ağzınıza gəlmişdi. Allah barəsində də müxtəlif fikirlərə düşmüşdünüz. (Mö'minlər Allahın Öz və'dinə doğru olduğuna inanı m,rünafiqlər və e'tiqadı zəif olanlar isə Mühəmməd(s)-in bu bələdan xilas ola bilməyəcəyini güman edirdilər). Məhz onda (Xəndək vuruşunda) mö'minlər imtahana çəkilmiş (kimin həqiqi mö kimin m,'minünafiq olduğu bəlli olmuş) və möhkəm sarsılmışdılar. O zaman münafıqlar və qəlblərində mərəz (şəkk) olanlar: «Allah və Onun peyğəmbəri bizə yalan və'd etmişdir.(Biz zəfər çala bilməyəcəyik)» – deyirdilər. O zaman onlardan biri: «Ey Yəsrib (Mədinə) əhli! (Burada) sizin üçün duracaq (eviniz,bir yer yoxdurə) qayıdın!»-dəmşdi. Başqa bir dəstə isə: «Evlərimiz açıqdır (kimsə,sizdir oğru girməsindən qorxuruq)»-deyə (geri qayıtmaq üçün) Peyğəmbərdən izn istəyirdi. Həqiqətdə isə evləri açıq (kimsəsiz) deyildi. Onlar ancaq (döyüşdən) qaçmaq istəyirdilər. Əgər (Mədinənin) hər tərəfindən üstlərinə yüyürülüb (cumulub) onlardan fitnə törətmək (imandan dönmə yenid,kən müşriqliyə qayıtmaq) istənilsə s,ydiözsüz d,kierhal onu edər və bunda (bu işdə) azacıq da olsa yubanmazdılar.» (Əhzab – 9-14)

Ancaq müsəlmanların bu çətinliyinə baxmayaraq xəndək kafirlərin hücumunun qarşısını alırdı və onlar (kafirlər) vəziyyətin bu cür davam etməsinə davam gətirə bilmirdilər. Çünki hava üzü soyuğa gedirdi və digər tərəfdən də kafirlərin özləri və heyvanları üçün gətirdikləri yemək qurtarmaq üzrə idi. Onlar Bədr Ühüd kimi kiçik müddətli döyüş üçün tədarük hazırlamışdılar. Ancaq mühasirə uzun çəkdiyindən və müsəlmanların müqavimətini uzun müddət qıra bilmədiklərindən yeməkləri yavaş-yavaş qurtarır və az qalırdı vuru,kişmaq fikrindən daşınıb geri qayıtsınlar. Ruhiyyələri get-gedə zəifləyirdi. Nəhayət ordu başçıları belə qərara gəlirlər, kiəsür və şücaətli pəhləvanlar nəyin bahasına olursa–olsun birtəhər xəndəyi aşıb o tərəfə keçsinlər. Bəlkə bununla müsəlmanların müqavimətini qıra bilələr. Beləliklə, kafirlərin qəhrəmanlarından beşi atlarını xəndəyin kənarında oynadaraq xəndəyin ensiz hissəsindən o biri tərəfə atılırlar. Xəndəyi aşdıqdan sonra təkbətək döyüşmək üçün rəqib istədilər.

Bu pəhləvanlardan biri ərəblərin ən qüdrətli ən şücaətli cəngavəri olan Əmr ibn Əbdəvüd idi. Ərəblər onu min döyüşçüyə bərabər sanırdılar. Y,Əlyəl adlı bir yerdə bir orduya təkbaşına qalib gəldiyi üçün onu «Yəlyəl atlısı» (Yəlyəl qəhrəmanı) adlandırmışdı,lar. O Bədr döyüşündə yaralandığı üçün Ühüd döyüşündə iştirak edə

bilməmişdi. İndi Xəndək vuruşuna gəlmiş,di ki öz şücaətini göstərsin.

Əmr ibn Əbdəvüd xəndəyi aşdıqdan sonra vuruşmağa rəqib tələb etdi. Onunla vuruşmağa heç kimin çıxmadığını görüb bir az ürəkləndi və müsəlmanların əqidələrinə istehza (rişxənd) məqsədilə deyirsiniz sizin,toxunub dedi: «Siz ki ölümlər Cənnətə, bizimkilər isə Cəhənnəmə onda sizdə,gedirən biri gəlsin mən onu Cənnətə göndərim ya da o mənə Cəhənnəmə göndərsin.» Sonra bir az rəcəz (nizami şe'r) oxuyub dedi: «Sizin aranızdan bir rəqib tələb etmək üçün o qədər qışqırıb «mənimlə vuruşan varmı?» s,dedim kiəsim tutuldu.»

Əmrin qışqırığı müsəlmanların ürəyinə elə qorxu salmışdı ,ki yerlərində quruyub qalmışdılar və tərpənməyə belə cür'ət etmirdilər. Hər dəfə Əmr qışqırıb rəqib istədikdə yalnız Əli(ə) ayağa qalxıb Peyğəmbər(s)-dən vuruşmaq üçün izn istəyirdi. Ancaq Peyğəmbər(s) ona izn vermirdi. Əli(ə) üç dəfə ayağa qalxdı lakin, Peyğəmbər(s) razılıq vermədi. Əli(ə) bir daha icazə istədikdə Peyğəmbər(s) Əli(ə)-a buyurdu: «Əli! Bu Əmr ibn Əbdəvüddür!» Əli(ə) ya R,) da dedi kiəsulə,Allah mən də Əliyəm!1 Nəhayət Peyğəmbər(s) Əli(ə)-a izn verdi. Peyğəmbər(s) öz qılıncını Əli(ə)-a verib öz əmmaməsini onun başına bağlayaraq onun üçün dua etdi.

Əli(ə) meydana gedərkən Peyğəmbər(s) buyurdu: «İndi bütün İslam bütün şirkə (müşrikliklə) üz-üzə gəlir.»2

Bu hədisdən asanlıqla mə'lum bu iki n,olur kiəfərdən birinin digərinə qalib gəlməsi imanın şirkə yaxud da, şirkin imana qalib gəlməsidir. Başqa sözlə desə bu d,köyüş çox həlledici rol oynayır. Belə ki, İslamın, yaxud şirkin gələcək taleyi bu döyüşdən asılı idi.

Əli(ə) piyada meydana yollandı. Əmrlə üz-üzə gəldikdə ona dedi: “Sən söz vermişdin Q,kiüreyş tayfasından bir kişi səndən üç şey istəsə onun birini yerinə,yetirəcəksən.” (Əli(ə) özü də Qüreyş tayfasından idi.)

Əmr dedi: “Düzdür.”

Əli: “Mənim birinci istəyim ,budur ki İslam dinini qəbul edib müsəlman olasan.”

Əmr: “Bundan keç.”

Əli: “Gəl Mühəmməd(s)-lə döyüşmək fikrini başından ,at çıx get. Əgər Mühəmməd(s)-in dedikləri dü onda s,z olarsən onun vasitəsilə dünyanın ən səadətli insanı ,olacaqsan yox əgər onun dedikləri yalan onda s,olarsən dava etmədən də öz istəyinə nail olmuş olarsan.”

Ə Q,mr: “Xeyrüreyş qadınları belə fikirləşməyəcəklər. (Onlar mənim səndən qorxub meydandan qaçdığımı zənn edəcəklər.) Mən nəzir etmişə M,m kiühəmməd(s)-dən intiqamımı almayınca başıma yağ çəkməyəcəyəm.”1

Əli: “Elə isə onda atdan düş mənimlə vuruşaq.”

Əmr: “Heç güman etməzdim bir,ki ərəb məndən belə istək diləsin. Mən istəmirəm sən mənim əlimlə qətlə yetiriləsən. Çünki atanla dostluq etmişəm. Qayı s,t getən hələ cavansan.”

Əli: “Ancaq mən səni öldürmək istəyirəm.”

Əmr həzrət Əli(ə)-ın bu sözündən qəzəblənib atdan yerə endi və qəzəbindən dərhal atın qıçlarını kəsdi. Əli(ə)-ın üstünə hücum etdi. Gərgin döyüş başladı. Hər iki cəngavər bir-birinə zərbələr endirirdilər. Əmr fürsət tapıb Əli(ə)-ın başına güclü bir zərbə endirdi. Həzrət Əli(ə) özünü müdafiə etmək üçün qalxanı başına tutdu. Lakin qalxan iki bölündü və Əli(ə)-ın başı yaralandı. Həzrət Əli(ə) da fürsətdən istifadə edib Əmrə güclü zərbə endirdi. Həmin zərbə nəticəsində Əmr yerə sərilirdi. Döyüş meydanında qalxmış toz-

torpaq hər iki qoşuna öz döyüşçülərinin vuruşunu öz gözlərilə izləməyə mane olurdu. Birdən Əli (ə)-ın təkbir (Allahu əkbər) səsi göyə ucaldı.

İslam ordusu sevincindən fəryad edirdi. Hamı ,bildi ki Əli(ə) ərəblərin ən məşhur pəhləvanını öldürmüşdür.2

Əmrlə birgə xəndəkdən aşmış digər dörd pəhləvan meydanda durub Əli(ə)-la Əmrin mübarizəsinin nəticəsini gözləyirdilər. Elə ,ki onlar Əmrin öldürüldüyünü gördülə qa,rçmağa üz tutdular. Onlardan üçü xəndəyi aşıb öz ordularına qoşula bildi. Lakin onlardan biri – Nofəl adlı pəhləvan xəndəyi keçərkən yıxılıb xəndəyə düşdü. Əli(ə) xəndəyə qayıdıb onu da öldürdü.

Əmrin ölməsi düşmənin ruhiyyəsinin zəifləməsinə səbəb oldu. Onlar artıq Mədinəyə hücum etmək fikrindən daşınıb naümid olaraq hər qəbilə öz yurduna dönmək fikrinə düşdü.

Düşməne sonuncu zərbəni Allah-taala güclü külək və tufanla endirdi. Düşməni naçar qalıb öz vətəninə dönməli oldu.

İslam peyğəmbəri Əli(ə)-ın o gün göstərdiyi şücaət münasibətilə ona buyurdu: «Əgər sən bu gün gördüyün işi ümmətimin bütün əməlləri ilə müqayisə etsələ s,rənin gördüyün bu iş onlardan üstün olacaq. Çünki Əmrin ölümü ilə müşriklərin bütün evləri zillətlə m,üsəlmanların bütün evləri isə izzətlə doldu.1

Sünni məzhəbinin görkəmli hədis söyləyənə Hakim Neyşaburi Peyğəmbər(s)-in bu ifadəsini aşağıdakı şəkildə qeyd etmişdir:

«Ləməbarəzətu Əliyy ibn Əbitalib li Əmr ibn Əbdəvüd yəvməl xəndəqi əfzəlu min ə'mali umməti ilə yəvmil qiyaməh.» «Xəndək döyüşündə Əli ibn Əbutalibin Əmr ibn Əbdəvüdlə mübarizəsi mənim ümmətimin qiyamətədək edəcəkləri əməllərin hamısından üstündür.»2

Bu sözün fəlsəfəsi mə'lumdur. O gün İslam və Qur'an nizami səhnədə məhv olmaq həddinə yetişmiş və özünün ən böhranlı anlarını yaşayırdı. Həmin gün öz misilsiz şücaətilə İslama nicat verib onun qiyamətədək yaşamasını karantiləyən və İslamı öz şücaətilə rիşələndirən şəxs Əli ibn Əbutalib olmuşdur. Demə b,liütün ümmətin ibadəti onun sayəsində həyata keçir və bu yolda hamı Əli(ə)-a borcludur.

4) Əli-Xeybər qalasının fəthi

İslam Peyğəmbəri(s) hicrətin yeddinci ili belə qərara gə M,lir kiədinənin kənarındakı Xeybər qalasının yəhudilərinə hücum etsin. Peyğəmbər(s)-in bu işə əl atmasının iki səbəbi var idi.

1)Xeybər qalası yenidən çiçəklənməkdə olan İslam hökuməti üçün fitnə-fəsad mərkəzinə çevrilmişdi. Bu qalanın yəhudiləri dəfələrlə İslam düşmənlərlə əl-ələ verib Mədinəyə hücum etmişdilər. Xüsusilə onların xəndək döyüşündə böyük rolu olmuşdur.

2)O zamanlar dünyanın ən böyük imperiyaları olan İran və Roma imperiyalarının bir-biri ilə uzun-uzadı müharibə etmələrinə baxmayaraq İslamın üçüncü imperiya kimi meydana çıxması onlar üçün dözülməz idi. Buna görə də Xeybər yəhudiləri bu iki imperiya ilə əl-ələ verib İslamın əleyhinə yürüşlər edə bilərdilər. Yaxud müşrikləri təzə müsəlmanların əleyhinə qızıqsdırıb döyüşdürdükleri kimi bu iki böyük imperiyanı da cavan İslama qarşı döyüşə qaldırdılar.

Bu iki məsələ Peyğəmbər(s)-in min altı yüz nəfərlik bir ordu ilə Xeybər qalasına hücum etməsinə səbəb oldu.

Xeybər qalaları böyük divarlara və çoxlu müdafiə qurğularına malik idi və yəhudilərin döyüşçüləri onları möhkəm qoruyurdular. İslam ordusunun döyüşçülərinin şücaəti

nəticəsində qalalar çətinliklə də olsa bir-birinin ardınca süqut edirdi. Lakin ən böyük və ən güclü pəhləvanların yığıldığı Qəmus qalası hələ də müqavimət göstərirdi. İslam mücahidləri nə qədər cəhd göstərsələr də o qalanın müqavimətini qıra bilmədilər. Peyğəmbər(s) möhkəm başağrı nəticəsində özü bilavasitə döyüş səhnəsində iştirak edə bilmir və orduya birbaşa başçılıq etmirdi. Buna görə də Peyğəmbər(s) hər gün bayrağı bir nəfərin əlinə verib qalanı fəth etməyi ona tapşırırdı. Ancaq onlar heç bir nəticə almadan geri döndürdülər. Bir gün Peyğəmbər(s) bayrağı Əbu Bəkrin əlinə, səhəri gün isə Ömər in əlinə verib onları qalaya tərəf göndərdi. Ancaq onlar heç bir qələbə qazanmadan geri döndülər.

Vəziyyətin bu cür gedişinə Peyğəmbər(s) tab gətirə bilmirdi. İşin belə olduğunu görən Peyğəmbər(s) buyurdu: «Sabah bu bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm Allah-taala o qalanı,ki həmin şəxsin əli ilə fəth edəcək. Elə bir şəxs Allah,ki və peyğəmbəri Allah v,sevirə peyğəmbər də onu sevirlər.»¹

O gecə Peyğəmbər(s)-in bütün səhabələri fikirləşirdilər g,r kiörəsən Peyğəmbər(s) bayrağı sabah kimə verəcək? Səhər olcaq səhabələr Peyğəmbər(s)-in çadırının qarşısında durub hamı ü Pey, mid edirdi kiğəmbər(s) bayrağı ona verəcək. Bu zaman Peyğəmbər(s) buyurdu: «Əli haradadır?» Səhabələr cavab verdilər g,r kiözü ağradığı üçün istirahət edir. Peyğəmbər(s) buyurdu: «Əlini bura gətirin!» Əli(ə) gəldikdə Peyğəmbər(s) onun gözünün sağlması üçün dua etdi. Peyğəmbər(s)-in duası nəticəsində Əli(ə)-in gözü sağaldı. Sonra Peyğəmbər(s) bayrağı ona verdi. Əli(ə) dedi: “Ya Rəsuləllah! Onlarla İslamı qəbul edənə qədər vuruşacağam.” Peyğəmbər(s) buyurdu: “İndi ora get! Elə ki qalaya yetişdin əvvəl onları İslama də’və onlar,t etin Allah-taala qarşısında olan vəzifələrini (İslam dininə itaət etməyi) onlara xatırlat! And olsun Allaha ki bir nəfərin sənə də’vətinlə müsəlman olmasının xeyri sənə qırmızı tükklü dəvələrə yiyələnməyindən üstündür.¹” (Qırmızı tükklü dəvə ən qəşəng və ən bəha dəvədir.) (Səhihi-Müslim c.7əh121)

Əli(ə) bu vəzifəni yerinə yetirmək üçün qalaya tərəf yollandı və o möhkəm və qüdrətli qalanı misli görünməmiş bir şücaətlə fəth etdi.

Peyğəmbər(s)-in xüsusi nümayəndəsi

İyirmi ildən artıq idi ki İslam dini Hicazda ərəblərin müşrik qəbilələri arasında şirk və büt-pərəstliyin ziddi olaraq yayılmışdı.Bu müddətdə ərəblərin demə hamı,ki onlar kiisi İslamın büt və büt-pərəstlik haqqındakı məntiqindən xəbərdar olmuş və bilirdilər b,ki büt-pərəstlik əcdadlardan kor-korana təqlid etməkdən başqa bir şey onlar,ey deyilin (əcdadların) sitayiş etdiyi bütlər o qədər ləyaqətsizdirlər n,kiəinki başqaları üçün bir iş görə bilmirlər,r hətta özlərindən belə təhlükəni uzaqlaşdırma yaxud,bilmir özlərinə bir xeyir yetirə bilmirlər. Bu cür ləyaqətsiz bütlərə sitayiş etməyə dəyməz.

Vicdanı ayıq və qəlbi təmiz olanlar Peyğəmbər(s)-in sözlərini eşitməklə öz həyatlarında böyük dəyişikliklər etdilər və büt-pərəstlikdən əl götürüb tövhidə (təkaləhlığa) tərəf gəldilər. Xüsusən Peyğəmbər(s) Məkkəni fəth etdikdən sonra din təbliğatçıları dini aşkar şəkildə azad bir mühitdə təbliğ etməyə başladılar. Nəticədə Hicazın bir çox şəhər, qəsəbə və kəndlərində bütlər sındırıldı və ürəkəçən tövhid və haqq nidası hər tərəfdə eşidilməyə başladı. Ancaq inadkar və nadan insanlar öz keçmiş adət-ənənələrindən əl çəkə bilmir və büt-pərəstlikdən əl götürmək onlara çox çətin gəlirdi. Onlar öz vicdanlarının əksinə

hərəkət edirdilər. Öz çirkin adətlərindən əl çəkmir və onlarla əxlaqi və ictimai pozğunluqlara səbəb olan bu cür işlərdən itaət edirdilər. Buna görə də əziz Peyğəmbər(s) hər cür büt-pərəstlik və qeyri-insani hərəkətlərə qarşı nizami qoşun yeridir və qüdrətə arxalanaraq əxlaqi və ictimai pozğunluqların mənşə daha do,yi olanğru desə insaniyy,kət məqamının hörmətini aradan aparan büt-pərəstliyi birdəfəlik məhv etmək istəyirdi.

Bununla həmzaman olaraq Qur'anın «Bəraət» (Tövbə) surəsi nazil oldu. Bu surənin nazil olması ilə əlaqədar Peyğəmbər(s)-ə Allah-taalanın və peyğəmbərin müşriklərdən zəhləsi getdiyini dünyanın hər tərəfindən Məkkəyə gələn hacıların arasında həcc mərasimində e'lan etməsi tapşırılır. Uca səsle Hicaz müşriklərinə bildirmə d,lidir kiörd ay müddətində məsələni həll etsinlər.Əgər dönüb müsə,lman olurlarsa onda digər müsəlmanlara qoşulub İslamın maddi və mə'nəvi ne'mətlərindən bəhrələncəklər.Yox əgər öz inadkarlıqlarına davam edib büt-pərəstlikdə onda d,qalsalarörd aydan sonra (haram aylar çıxdıqdan sonra) döyüşə hazırlaşsınlar. Bunu da bilsinlər n,kiə vaxt harada tutulsalar dərhal öldürüləcəklər.

«Bəraət» surəsi elə Pey,bir vaxtda nazil oldu kiğəmbər(s)-in həcc mərasiminə getmək fikri yox idi. Çünki ondan bir il qabaq – Məkkənin fəth olunduğu ildə Allah evini ziyarət etmiş və bir də gələn il (sonralar bu ziyarət «Həccətül-vida» (vida həcci) adlandırıldı) həccə ziyarətə getmək istəyirdi. Buna görə də Allahın hökmünü çatdırmaq üçün bir nəfəri Məkkəyə göndərməli idi. Peyğəmbər(s) əvvəl Əbu Bəkrə yanına çağırır «Bəraət» surəsinin ilkin ayələrini ona öyrətdi və onu qırx nəfərlə Məkkəyə göndərdi. Tapşırıdı Qurban bayram,kiü günü bu ayələri müşriklərə oxusun. Əbu Bəkr Məkkəyə təzəcə yola düşmüşdü v,kiəhy nazil olub Peyğəmbər(s)-ə ə bu x,mr edildi kiəbəri ya peyğəmbərin özü, ya da peyğəmbərdən olan bir nəfər müşriklərə çatdırmalıdır. Bu iki nəfərdən başqa heç kimin bu işə səlahiyyəti çatmır.

Vəhy baxımından Peyğəmbər(s)-dən olan və bu xəbərin çatdırılması ona həvalə olunan şəxs kim ola bilər? Ara keçmədən Peyğəmbər(s) Əli(ə)ı çağırıdırib ona ə M,mr etdi kiəkkəyə tərəf yola düşsün. Yolda Əbu Bəkrə görə ayələri ondan alsın və pey,ona desin kiğəmbərə vəhy gə bu ay,lib bildirildi kiələri ya Peyğəmbər(s)-in özü, ya da ondan olan bir nəfər müşriklərə oxumalıdır. Buna görə də bu ayələri oxumaq mənə həvalə edilmişdir.

Əli(ə) Cabir və Peyğəmbər(s)-in səhabələrinin bir dəstəsi ilə Peyğəmbər(s)-ə məxsus dəvəyə minib Məkkəyə yola düşdü. Əli(ə) yolda Əbu Bəkrə görə Peyğəmbər(s)-in buyurduğunu ona dedi. Əbu Bəkr də ayələri Əli(ə)-a təhvil verdi.Əli(ə) Məkkəyə daxil olub Zil-həccə ayının onu (Qurban bayramı günü) Cəməreyi-Əqəbənin üstünə çıxıb uca səsle «Bəraət» surəsinin ilk ayələrini və Peyğəmbər(s)-in dörd maddədən ibarət xəbərdarlığını müşriklərə çatdırdı.1

Bunu eşidən müşriklər başa düşdülər, ki artıq onların cəmi dörd ay vaxtları qalı,b ki İslam hökumətinə qarşı öz münasibət və fikirlərini bildirsinlər.

Qur'an ayələri və Peyğəmbər(s)-in xəbərdarlığı müşriklərdə böyük tə'sir qoydu və dörd ay keçməmiş onlar dəstə-dəstə İslam dinini qəbul etdilər.Hicrətin onuncu ili qurtarmamış Hicazda büt-pərəsliyin kökü kəsildi.

Əbu Bəkr ayələri Əli(ə)-a təhvil verdikdən sonra narahat halda Mədinəyə qayıtdı. Peyğəmbər(s)in hüsuruna gəlib gileylənərək dedi: “Nə ,oldu ki əvvəl məni bu iş (Allahın hökmünü müşriklərə çatdırmaq) üçün layiq gördü,n bir az keçməmiş məni bu işdən saxladın? Bu barədə Allahdan bir hökmmü nazil oldu?”

Peyğəmbər(s) cavab verdi v,kiəhy mələyi nazil olub bu i,bildirdi kiş üçün mənim özü

ya da,m özumdən olan bir şəxsdən başqa heç kimin səlahiyyəti çatmır.2

4-Peyğəmbərin vəfatından Əli(ə)-in zahiri xilafətinədək

Bu bölməyə başlamazdan əvvəl xatırladıq imam,kiət məsələsi Peyğəmbər(s)-in vəfatından (hicrətin on birinci ili Səfər ayının iyirmi səkkizi) imam Həsən Əskəri(ə)-in vəfatınadək (hicrətin iki yüz altmışıncı ili Rəbbiül-əvvəl ayı) təxminən dörd mərhələdən ibarətdir. Hər mərhələ imamların dövrün hakiminə qarşı tutduqları mövqelərə əsasən bir sıra xüsusiyyətlərə malikdir. Bu dörd mərhələ aşağıdakılardır.

1)İmamın səbr etməsi və ya dövrün hakimləri ilə yola getməsi mərhələsi.

Bu mərhələ Əli(ə)-in Peyğəmbər(s)-in vəfatından (18-ci hicri ili) Əli(ə)-in zahiri xilafətinə qədərki (35-ci hicri ili) dövrünü əhatə edir.

1) Əli(ə)-in xilafət başına gəlməsi mərhələsi. Bu mərhələ Əli(ə)-in dö ondan sonra is,rd il doqquz ayə imam Həsən(ə)-in bir neçə aylıq xəlifəliyini əhatə edir. Bu mərhələnin az müddət olmasına baxmayaraq bu iki imam (Əli(ə) və Həsən(ə)) bir çox çətinliklərlə üzləşmiş, İslamın müxtəlif düşmənləri tərəfindən təzyiqlərə mə'ruz qalmışdı ancaq,r bununla belə bu mərhələ İslam hökumətinin ən parlaq mərhələsi hesab olunur.

2) Həqiqi İslam hökuməti və rejimi qurmaq üçün aparılan az müddətli sə'ylər mərhələsi. Bu mərhələ imam Həsən(ə)-in sülhündən (hicrətin qırx birinci ili) imam Hüseyn(ə)-in şəhadətinə qədər (hicrətin altmış birinci ili Məhərrəm ayına qədər) olan iyirmi ili əhatə edir. İmam Həsən(ə)-in sülhündən sonra şienin yarımgizli işi başlamış və məqsədi hökumətin münasib fürsətdə Peyğəmbər(s) ailəsinə qaytarılması olan proqramlar hazırlanmışdı. Bu imkan elə də çətin şey deyildi. Yə M,'nüaviyənin ölümündən sonra bu işi həyata keçirmək olardı.

3) Nəhayət dördüncü mərhələ həmin məqsədin və proqramların uzun müddət davam etməsi mərhələsi. Bu mərhələnin iki əsrə yaxın müxtəlif sahələrində bir sıra müvəffəqiyyətlər və uğursuzluqlar əldə olmuş ideoloji i,şlərdə, yüzlərlə münasib taktikalarda və minlərlə ixlas və şücaətlə dolu işlərdə qəti uğurlar əldə edilmişdir.

Peyğəmbər(s)-in vəfatı və imamət məsələsi

Əli(ə) Peyğəmbər(s)-dən sonra İslam hökumətini idarə etmək üçün ən səlahiyyətli şəxs olmuşdur. İslam aləmində Peyğəmbər(s)-dən başqa heç kəs fəzilə,t tə h, fiqh,qvaökumət (qəzavə,t) Allah yolunda cihad etmək və bu kimi gözəl xüsusiyyətlərdə Əli(ə)-a çatmazdı. Məhz bu üstünlüklərə görə Əli(ə) dəfəllərlə Allah və peyğəmbər tərəfindən müsəlmanların gələcək rəhbəri tə'yin olunmuşdur. Onların hamıdan əsası «Qədir Xum» hadisəsidir. Buna görə də Peyğəmbər(s)-in vəfatından sonra ehtimal verilirdi ,ki Əli(ə) hökuməti ələ alaraq müsəlmanlara başçılıq edəcək. Ancaq heç də belə olmadı və xilafət yolu Peyğəmbər(s)-dən sonra tamamilə dəyişdi. Əli(ə) siyasi səhnədən və İslam hökumətinin idarə işlərindən uzaqlaşdırıldı.

İki əsas yol ayrıcı

Əli(ə) İslam hökumətinin təhrif olunmasına heç vaxt dözə bilməzdi və bu cür işin qarşısında sakit durmağıda ar sayırdı. Dəfəllərlə sübutlar və mətin ehticacları (meydan oxuması) ilə xəlifə və onun ətrafındakıları tənqid atəşinə tutdu və onlara öz e'tirazını bildirdi. Ancaq tarix və hadisələrin ötməsi göstə,rdi ki bunların heç bir faydası yoxdur.

Xəlifə və onun ətrafındakılar öz vəzifələrindən möhkəm yapışmışdılar. Belə olduqda Əli(ə) iki əsas yolayrıcında durmalı olur. Ya yeni hökuməti qanunsuz sayan öz həqiqi səhabələrinin və Peyğəmbər(s) ailəsinin həqiqi dostlarının köməyi ilə ayağa qalxmalı və qüdrətə arxalanaraq hökuməti ələ keçirməyə ya da, li bu vəziyyətə dözməli və mümkün olan qədər müsəlmanların müşkülətini həll etməli və öz vəzifəsini yerinə yetirməli idi. İlahi rəhbərlərin rəhbərlik məqamından məqsədləri vəzifəyə yetişmək deyil. Onların məqsədləri vəzifədən qat-qat üstün bir şeydir. Rəhbərin vücudu ona görə m,dir ki əqsədə çatmaqda sə'y etsin. Buna görə də əgər bir gün rəhbər iki yolayrıcına çatıb vəzifə və məqsəddən ikisindən birini buraxmalı, olsa gərək vəzifədən əl çəkib məqsədi vəzifədən üstün tutsun. Belə iki yolayrıcına çatan Əli(ə) ikinci yolu seçdi. O vəziyyətin gedişatı və İslam cəmiyyətinin vəziyyətini araşdırıb belə nəticəyə gəldi, ki əgər h, r ölkuməti ələ keçirmək üçün ayağa qalxıb mübarizə Pey, aparsağəmbər(s)-in iyirmi üç il çəkdiyi bütün əziyyətlər heç, olacaq bu yolda tökülən bütün qanlar hədəf gedəcək. Əli(ə) bu məsələyə «Şiqşiqiyyə» xütbəsində toxunaraq buyurur: «Mən xəlifəlik vəzifəsindən əl çə ondan k, kdimənar oldum. Mən bu fikirdə, idim ki təkbəşinə ayağa qalxıb özümün və camaatın haqqını müdafiə, edim yoxsa bu cür qaynar bir mühitdə və belə bir zülmətdə səbr edim? Bu mühit qocaları əldən salmış cavanlar, ı isə qocaltmışdır. İmanlı kişiləri ömrünün son anlarına qədər əziyyətdə qalmağa vadar etmişdir. (Nəhəyət) gördü s, m ki əbr etmək ağır və düşüncəyə daha yaxındır. Buna görə də səbr etdim. Ancaq səbr edərkən gözüne tikan batmış bo,ğazına sümük qalmış şəxsə bənzəyirdim. Öz gözümle görürdüm miras, m kimini qəsb edirlər.»¹

Əli(ə) İslam hökumətinin özünün əsl yolundan çıxarmaması və İslam dininin əsasını qorumaq üçün səbr etdiyinə başqa yerlərdə də işarə etmişdir. O cümlədə Osman x, nəlifə seçilərkən şuranın rə'yi Osmanın lehinə başa çatdıqdan sonra və xilafət başında o oturduqdan sonra üzünü şuranın digər üzvlərinə tutub buyurdu: «Mənim xəlifə olmağa hamıdan səlahiyyətli olduğumu hamınız yaxşı, bilirsiniz. And olsun Allah-taalaya ki müsəlmanların işi nə qədər öz qaydasındadır və nə qədər məndən başqasına zü, lm olunmursa səbr edəcəyəm.»¹

Daxili və xarici təhlükələr

, Qeyd etdik ki Əli(ə) qiyam edib xilafəti ələ keçirdiyi təqdirdə irəli çıxacaq təhlükələri nəzərə alıb səbr etməli oldu. Ola bilər biri fikirləş, sin ki o vaxt yenidən təməli qoyulmuş İslam hökuməti üçün hansı təhlükələr ola bilərdi?

Bu sualın cavabını daxili və xarici təhlükələr və Əli(ə)-ın qiyam etməsinin qarşısını alan maneələrlə aydınlaşdırıb onları aşağıdakı şəkildə bə'yan etmək olar.

1) Əgər Əli(ə) xilafəti ələ keçirmək üçün qiyam etsəydi özünün həqiqi dostlarını və qəlbən o həzrətin imamətinə e'tiqadları olan bir çox yoldaşlarını mübarizə nəticəsində itirəcəkdi. Bundan əlavə Əli(ə)-ın xəlifə olmasına razılıq verməyən peyğəmbərin səhabələri də ara yerdə qırılacaqdılar. Bu dəstənin xilafət məsələsində Əli(ə)-la müxalif olması, kinə və qərəz üzündən Əli(ə)-ın xəlifə olmasına razılıq verməməsinə onlar bə, baxmayaraqşqa işlərdə Əli(ə)-la müxalif deyildilər. Bütpərə m, stlikəsihiyyə və yəhudiliklə müqabil olan bu dəstənin ölümü ilə İslam çox zəifləyirdi. Əli(ə) əhdlərinə vəfasız çıxan Təlhə və Zübeyrin başlarına topladığı ordunu dağıtmaq üçün Bəsrəyə hərəkət edərkən bu məsələyə toxunaraq buyurmuşdur: «Peyğəmbər(s) dünyasını dəyişdikdən sonra Qüreyş öz kamalına çatmaq üçün özlərini bizdən irəli salıb rəhbərliyə

hamıdan səlahiyyətli olan bizi öz haqqımızdan məhrum etdilər. Mən gördüm bu işin müqabilində səbr etmək müsəlmanlar arasında təfriqə salıb boş yerə qan tökməkdən üstündür. Çünki camaat təzəcə müsəlman olmuş din s,üdlə dolub köpüklənmiş bir tuluğa bənzəyirdi. Bir balaca sə q,hvəflət onu xarab edər və balaca bir insan onu dağıda bilərdi.2

2) Peyğəmbər(s)-in ömrünün sonlarında müsəlman olmuş bir çox qəbilə və tayfalar hələ lazım olan İslami tə'limləri tam öyrənməmişdilər. İman nuru onların qəlbində hələ tam şəkildə təşəkkül tapmamışdı. Elə Pey,kiğəmbər(s)-in vəfat xəbəri onların arasında yayıldı onlar,ın bir çoxu yenidən müşrik olub bütperəstliyə qayıtdılar. Mədinədə İslam hökuməti ilə açıq-aşkar müxalifət etməyə başladı,lar İslam vergilə z,rini (xumsəkat və s.) ödəməkdən boyun qaçırdılar. Hələ bu azmış kimi nizami ordu toplayıb Mədinəni möhkəm qorxuya da saldılar. Buna görə də yeni qurulmuş İslam hökumətinin bunlara qarşı ilk tədbiri m,o oldu ki müsəlmanlardan ibarət bir ordu təşkil verildi və müxaliflərin qiyamı müsəlman ordusunun sə'yi nəticəsində yatırıldı. (Əlbəttə bu o demə yeni x,k deyil kiəlifə Əbu Bəkrin gördüyü bütün işlər düzgün olmuşdur.)

İslamın əvvəlki düşmənlərinin qiyam qaldıraraq İslam hökumətini hədələdiyi bir vəziyyətdə imamın başqa bir bayraq qaldıraraq qiyam etməsi əsla düzgün olmazdı.

İmam Misir əhalisinə yazdığı məktubda bu məsələyə toxunaraq buyurmuş,dur: «And olsun Allaha mən fikir eləmədim və heç ağıma belə gəlmirdi ,ki ərəblər Peyğəmbər(s)-dən sonra imamət və rəhbərliyi onun ailəsindən alsı,nlar (başqa yerə inanmazd,qoysunlarım) m,kiəni xilafətdən uzaqlaşdırsınlar. Məni narahat edən yalnız camaatı filank,nəsin (Əbu Bəkrin) başına toplaşaraq onunla bey'ət etmələridir. (Vəziyyəti belə görüb) əl saxladım. Hətta iş o yerə gəlib çıxmışdı bir d,kiəstənin dindən çıxıb Mühəmməd(s)-in dinini məhv etmək istədiklərini öz gözümlə gördüm. Belə ,olduqda qorxdum ki əgər İslama və (hökumətə) müsəlmanlara kömək etməsə,m İslamın məhv olmasının şahidi olaram. Bunun müsibəti mənə xilafətdən uzaq düşməyimdən və sizlərə hakimlik etməkdən məhrum olmağımdan da bəla başa gələrdi. Çünki d,buınyanın bir neçə günlük faydasıdı bir,r müddətdən sonra qurtarıb gedəcək. Necə yolda g,kiörünən ilğım qurtarır və necə buludlar aralan,kiib gedirlər. Belə olduqda mən ayağa qalxdım. Bununla da batil aradan getdi və din möhkəmcə yerində qaldı.»1

Əli(ə) bu məsələyə xilafətə gəldiyi ilk günlərdə də toxunmuşdur. Abdullah ibn Cüneyd deyir: “Mən Əlinin xilafətinin ilk günlərində Məkkədən Mədinəyə gəldim. Gördüm bütün camaat Peyğəmbər(s)-in məscidində əyləşib imamın gəlməsini gözləyir.” Birdən Əli(ə) əlində qılınc evdən bayıra çıxdı. Bütün gözlər ona zillə m,ndi. Oənbərdə əyləşib Allaha həmd-səna etdikdən sonra sözlərinə belə başladı:«Ey camaat! Peyğəmbər(s) bizim aramızdan getdikdən sonra belə fikirləşirdik xilaf,kiət barəsində heç kəs bizimlə mübarizə etməyəcə bizim haqq,kıımıza göz dikməyəcək. Çünki biz Peyğəmbər(s) ailəsi və onun varisi idik. Ancaq gözlədiyimizin əksinə olaraq camaatın bir dəstəsi bizim haqqımıza təcavüz edib xilafəti bizim əlimizdən aldı. Xilafət başqasının əlinə keç,di. And olsun Allaha əgər müsəlmanlar arasında təfriqə yaranması k,üfr və bütperəstliyin bir daha İslam məmləkətinə qayıtması və İslamın məhv olması qorxusu olmasaydı mən onlarla başqa cür rəftar edərdim.»1

3) Dindən çıxmış şəxslərin qiyam etməsi təhlükəsindən başqa bir sıra yalançı peyğəmbərlə,rin o cümlədən Müseyləmə, Tüleyhə və Səccah kimilərin meydana gəlməsi və hər birinin öz ətrafına dəstə toplayaraq Mədinəyə hücum etmək fikrində olmaları da bu təhlükələrdən biri idi. Ancaq müsəlmanların birləşib müqavimət göstərməsi

nəticəsində bu təhlükə də sovuşdu.

4) Roma imperiyasının hücum etmə ehtimalı da digər tərəfdən müsəlmanlar üçün təhlükə yaratmışdı. Çünki o vaxta qədər müsəlmanlarla romalılar üç dəfə vuruşmuşdular və elə buna görə də romalılar müsəlmanları özlərinə böyük təhlükə sanırdılar və onlara hücum etmək üçün fürsət axtarırdılar. Əgər Əli(ə) xilafət uğrunda mübarizəyə qalxsaydı, müsəlmanlar arasında vətəndaş müharibəsi olardı və bu da romalılar üçün böyük bir fürsət olardı.

Bu dörd məsələni nəzərə aldıqda imamın səbr etməyi mübarizədən üstün tutması və səbr etməklə, uzaqgörənliklə İslam cəmiyyətini böyük təhlükədən qurtarması yaxşı mə'lum olur.

Əgər Əli(ə) müsəlmanların birləşməsini istəməsəydi və onların ayrılması nəticəsində irəli gələn təhlükələrin qorxusu olmasaydı he,ç vaxt xilafətin Peyğəmbər(s)-in həqiqi xəlifələrinin əlindən çıxıb başqalarının əlinə düşməsinə icazə verməzdi.

Əli(ə)-ın xəlifələr dövründəki fəaliyyəti

Əli(ə)-ın xəlifələr dövründəki fəaliyyəti aşağıdakı sahələri əhatə edirdi.

1) Allah-taalaya ibadət, özü də Əli(ə) kimi bir şəxsiyyətə məxsus olan ibadət. Gör Əli(ə) necə ibadət edirmiş ibadət, ki, tələb olunan imam Səccad(ə) öz ibadətini Əli(ə)nin ibadəti qarşısında heç bilir.

2) Qur'anın təfsiri və bir çox ayələrdəki müşküllərin həlli və İslam aləminin böyük təfsirçisi Abdullah ibn Abbas kimi tələbələr yetişdirmək.

3) Dünya alimlərinin, xüsusilə Peyğəmbər(s)-in vəfatından sonra onun dini barədə maraqlanan və Mədinəyə gəlib müsəlmanlara suallar verən yəhudi və məsihi alimlərinin suallarına cavab vermək. Bu suallara danışığında Tövrat və İncildən xəbərdar olması başa düşülən Əli(ə)-dan başqa cavab verən tapılmırdı. Əgər bu suallara cavab verən tapılmasaydı, İslam aləmi rüsvay olardı. Elə, ki, Əli(ə) onların suallarına qəti və qaneedici şəkildə cavab verirdi Peyğəmbər(s)-in yerində oturmuş xəlifələrin üzünə gülümsəyirdi.

4) İslamda o vaxtadək görünməyən yeni hadisələrin şərhini hökmlərini bəyan etmək. Bə'zi vaxtlar bir məsələ elə dolaşıq qaz, q olurdu ki, onlar onun həllində aciz qalırdılar. Bu məsələ Əli(ə)-ın həyatının əsas məsələlərindən biri idi. Əgər səhabələrin içində Peyğəmbər(s)-in buyurduğuna görə ümmətin ən bilikli və qəzavət (mühakimə) işlərinə hamıdan yaxşı xəbərdar olan Əli(ə) kimi bir şəxsiyyət olmasaydı İslamın ilk vaxtlarında bir çox məsələlər müəmmal olaraq qalacaqdı.

Bu cür yeni məsələlərin irəli gəlməsi İslamın bütün məsələlərinə (istər kiçik, istər böyük) elmi olan Peyğəmbər(s)-in vəfatından sonra elmi və hər şeydən xəbərdar olan öz geniş elmi ilə ümməti səhv yönəlməldən və gü qiyasa, mana əməl etməkdən qoruyan mə'sum bir imamın peyğəmbərin yerində olmasını tələb edirdi. Bu ləyaqət isə Peyğəmbər(s)-in bütün səhabələrinin e'tirafına əsasən Əli(ə)-dan başqa heç kəs də yox idi.

Əli(ə)-ın qəzavətləri və onun Qur'an ayələrindən çıxardığı gözəl yeniliklər hədis və tarix kitablarında öz yerini tapıb. Bə'zi alimlər bunlar haqqında ayrıca kitablar yazmışlar.

5) Ruhu təpak və mizə seyri-süluk üçün hazır olan insanları təlim-tərbiyə etmək. Bu yolla onlar imamın mə'nəvi rəhbərliyi sayəsində mə'nəvi kamal qüllələrini fəth edir və zahiri gözləri ilə görə bilmədiklərini batini və mə'nəvi gözlə görürdülər.

6) Bir çox kimsəsizlər və kasıbların dolanışığını təmin etmək. Hətta imam öz zəhməti ilə bağlar salı quyular qazıb, onları vəqf edirdi.

7) Xilafətdə olanlar siyasi məsələ və ya başqa işlərdə çətinliklə rastlaşıb çıxılmaz vəziyyətə düşdükdə e'timadlı məşvərətçi kimi yalnız Əli(ə)-ı görürdülər. Əli(ə) özünəməxsus həqiqət görünüşü ilə müşküləti həll edir və yolu tə'yin edirdi. Bu məşvərətlərin bə'ziləri Nəhcül-bəlağədə və başqa tarix kitablarında gəlmişdir.

Əli(ə) və xəlifələrin elmi və siyasi
müşkülətinin həlli

Tarix ş,ahiddir ki Əbu Bəkr və Ömər öz xəlifəlik dövrlərində , maarif,siyasi ə
(,qaidəqidələr) Qur'anın tə,fsiri İslami məsələlərin əsl və fər'lərində Əli(ə)-a müraciət
edirdilər və imamın bu barədə verdiyi məşvərətlərdə,n yol göstərmələrindən
bəhrələnidilər. İndi bunların bir neçəsini oxucuların nəzərinə çatdırırıq.

Romalılarla müharibə

Yeni İslam hökumətinin əsas düşmənlərindən biri Roma imperiyası olmuşdur. Roma daima İslamı Şimal səmtindən hədələyirdi. Peyğəmbər(s) ömrünün son anlarınadək Roma imperiyasının təhlükəsindən qafil olmamışdı. Hətta bir dəfə hicrətin səkkizinci ilində Cə'fəri-Təyyarın başçılığı ilə Şam istiqamətində bir ordu da göndərmişdi.Ancaq İslam ordusu üç başçısını və bir çox əsgərini itirərək heç bir nəticə almadan Mədinəyə qayıtmışdı. Sonradan bu məğlubiyyətin əvəzini çıxmaq məqsədilə hicrətin doqquzuncu ili Peyğəmbər(s) böyük bir ordu ilə Təbuk məntəqəsinə tərəf getdi. Ancaq müsəlmanlar düşmənlə rastlaşmadan Mədinəyə qayıtdılar. Bu səfərin bir sıra parlaq nəticələri oldu. Tarixdə bunların hamısı qeyd olunmuşdur. Romalıların hücum təhlükəsi həmişə Peyğəmbər(s)-in fikrini cəlb edirdi. Bu cəhətdən Peyğəmbər(s) ömrünün son anlarında xəstə olarkən müsəlmanlardan ibarət bir ordu təşkil verib Şama tərəf göndərdi. Bu ordu bir sıra səbəblər üzündən Mədinədən çıxmadı. Ordu Mədinənin bir neçə kilometrliyində olarkən Peyğəmbər(s) dünyasını dəyişdi.

Peyğəmbər(s)-in vəfatından sonra Mədinənin siyasi vəziyyəti Əbu Bəkrin xəlifə seçilməsi ilə keçirdiyi böhrandan sonra sakitləşdi. Xilafəti ələ keçirən Əbu Bəkr Peyğəmbər(s)-in fərmanını (romalılarla döyüş fərmanını) yerinə yetirməkdə ikiürləki idi. (Yə bilmirdi romal, 'nılarla vuruş yoxsa vuru,sunşmasın.) Buna görə də səhəbələrin bir dəstəsini toplayıb onlarla məsləhət etdi. Hərə bir təklif irəli sürdü. Ancaq bunların heç biri Əbu Bəkrə qane etmədi. Nəhayət Əbu Bəkr Əli(ə)-la məsləhət etdi. Əli(ə) onu Peyğəmbər(s)-in fərmanını yerinə yetirmək üçün ürəkləndirdi və ,buyurdu ki əgər vuruş,san qalib gələcəksən. Xəlifə (Əbu Bəkr) imamın onu ürəkləndirməsindən sevinib dedi: “Yaxşılığa yozdun və xeyirliyə müjdə verdin.1”

Əli(ə) və ikinci xəlifənin onunla
siyasi məsləhətləri

Əli(ə) ikinci xəlifənin dövründə də ,siyasi ictimai bir m,elmiəsləhətçi idi. İndi ikinci xəlifənin Əli(ə)-la siyasi məsləhətlərindən bir nümunəni sizin nəzərinizə çatdırırıq.

Hicrətin on dördüncü ili müsəlmanlarla Sasani imperiyası (İranlılar ilə) arasında Qadisiyyə adlı məntəqədə çox çətin bir döyüş baş verdi. Gərgin gedən bu döyüşdə müsəlmanlar qalib gəldilər. Bu döyüşdə Sasani imperatoru Rüstəm Fərruxzad çoxlu sayda ordusu ilə qətlə yetirildi. Bu qələbə nəticəsində İraq bütünlüklə İslamın nəzarəti altına keçdi və Sasani imperiyasının paytaxtı Mədain şəhəri müsəlmanların əlinə düşdü. İran qoşunları canlarını qurtarmaq üçün ölkənin içərisinə tərəf gerilədilər. Sasanilər

,qorxurdular ki İslam ordusu yavaş-yavaş irəliləyib bütün ölkəni ələ keçirə bilərlər. Bu təhlükənin qarşısını almaq məqsədilə Sasani imperatoru Yəzdigürd Firuzanın başçılığı altında yüz əlli minlik bir ordu təşkil verdi. Firuzana tapşırırdı m,ki müsəlmanların ehtimal verilən hücumunun qarşısını alsın və vəziyyət yaxşılaşsın, olarsa ücuma da əl atsın.

Müsəlmanların ordu başçısı Sə'd ibn Vəqqas (bir ehtimala görə isə Kufə hökmdarı Əmmar Yasir) xəlifə Ömərə məktub yazaraq onu düşmənin hərəkətindən xəbərdar Kufəyə bildirdi ki ordu (o vaxtlar İslamın əsas nizami bazası Kufə şəhərində yerləşirdi) döyüşə başlamağa hazırdır. Düşmən hücumu keçməzdən qabaq yaxşı biz onlar,olar ki qorxutmaq üçün hücumu başlayaçaq.

Xəlifə Məscidə gəlib səhabə başçılarını toplayaraq onları öz məqsədindən xəbərdar etdi. Xəlifə ,bildirdi ki özü Mədinədən Bəsrə ilə Kufə arasında olan bir yerə gedib oradan orduya başçılıq etmək istəyir. Bu zaman Təlhə qalxıb xəlifənin fikrini bəyəndiyini bildirdi. Təlhənin sözlərindən xəlifəyə yaltaqlanması açıq-aşkar hiss olunurdu.

Ondan sonra Osman qalxıb nə təkcə xəlifənin Mədinədən çıxmaq istəmək fikrini bəyəndiyini bildirdiyə ona məsləhət gördü ,ki Şam və Yəmən ordusuna da məktub yazıb onların da xəlifəyə qoşulmasını əmr etsin.Beləliklə xəlifə böyük bir ordu ilə düşmənlə qarşı-qarşıya çıxmağa bilər.

Bu zaman Əli(ə) ayağa qalxaraq buyurdu: «Bu işin (İslamın) qalib gəlib-gəlməməsi ordunun az ya çox olmasına bağlı Allah,deyil. Bu dinidir və O Öz ordusunu,onu qalib edir. O Öz hazırlayır və onlara da kömək edir. Allah-taala lazım olduğu yerə qədər İslamı gətirib çıxartdı, hara yayılmalı idisə ora yaydı. Allah-taala bizə qalib gələcəyimizi və'd edib. Biz də Allah,bilirik ki Öz və'dəsinə əməl edib Öz ordusuna kömək edəcəkdir.

Xəlifənin mövqeyi zəncir halqalarına bənzər x,yirəlifə bu zəncirləri bir-birinə bağlamalıdır. Əgər zəncirlər bir-birindən qırılsalarsa dağılıb parça-parça daha onu bir yer,olacaq yığılmaq da mümkün olmayacaqdır.

Bu gün ərəb ordusu sayca az olsa da İslam qüvvəsi sayəsində ç v, birlik,oxəhdət sayəsində isə əziz və qüdrətlidir.

Buna görə sən (xəlifə) bir dəyirman daşının mərkəzi kimi müsəlmanları hərəkətə gətir və onların köməyiylə döyüşə başla. Əgər sən şəxsən Mədinədən çıxıb Kufəyə tərəf getsən ordu künc-bucaqdan dağılaraq sənəin ətrafına toplaşacaqdır. Belə olduqda da arxada qalanlar qarşıdakılardan mühüm olacaqdır.

Əgər sabah qeyri-ərəbin gözü sənə sataş,sa deyəcəklər, bu,r ki ərəblərin rəhbəridir. Əgər onu aradan götürsək rahat olacağıq. Bu fikir onları sənəinlə mübarizədə daha da həvəsləndirəcək və düşmənin daha ciddi hərəkətinə səbəb olacaqdır. Deyirsən,bundan narahatsan Allah bu i,bil kişdə sənədən də çox narahatdır və Onun bəyənmədiyini işi dəyişdirməyə qüdrəti çatır.

Ancaq o ki deyirsən düşmənin ordusunun sayı bizdən çoxdur (unutma ki) biz keçmiş döyüşlərimizdə ordumuzun sayı Allah-taalan,na deyilən köməyinə arxalanıb qalib gəlmişik!»¹

Ömər Əli(ə)-ın sözlərini bəyənlər Kufəyə tərəf tək getmək fikrindən daşındı.²

Bu cür çıxılmaz məsələləri həll etməyinə görə Ömər deyirdi: «Bir çətinlik üz verərkən bunun həlli üçün Əbül Həsənin (Əli(ə)-ın) tapılmamasından Allaha pənah aparıram.»³

5 – Xilafətdən şəhadətədək
Əli(ə)-la be'yət tərz

Osmanın maliyyə və idarə pozğunluqları beyt,ül-malı yüz faizlik qeyri-şər'i yollarla istifadə etmə B,siəni-Üməyyə qəbiləsindən və öz qohumlarından olan nalayiq və səlahiyyətsiz şəxsləri vəzifəyə gətirmə,si mühacir və ya ənsardan olan səlahiyyətli şəxsləri işdən uzaqlaşdırması və dövlətin bütün işlərini Bəni-Üməyyənin ixtiyarında qoyması camaatı qəzəbləndirmişdi. Osman camaatın ləyaqətsiz icra başçılarının dəyişdirilməsi haqqındakı şikayətlərinə baxmadığına görə nəhayət camaat onun hökumətinin əleyhinə qiyam qaldırdı. Qiyam Osmanın ölümü ilə nəticələndi. Sonra camaat Əli(ə)-a bey'ət etdi. Bu baxımdan Osmanın ölümündən sonra iş başına keçən Əli(ə)-ın hökuməti inqilab və camaatın sabiq hökumətin zülmələrinə qarşı qaldırdığı qiyam nəticəsində yaranmış bir hökumət idi.

Osmanın hökumətinin pozğunluqlarından biri də H,bu idi kiəkəm ibn Əbul-Ası oğlu Mərvanla birgə Mədinəyə gətizdirmişdi. Peyğəmbər(s) onu Taifə sürgün etmiş və hətta birinci və ikinci xəlifələr (Əbu Bəkr və Ömər) də onu Mədinəyə qaytarmağa cür'ət etməmişdilər. Osman onları Mədinəyə gətizdirdikdən sonra öz qızını Mərvana ərə vermiş və Mərvanı xilafətin icra aparatına başçı tə'yin etmişdi. Bu da tə camaat,bii kiin qəzəblənməsinə səbəb olmuşdu.

Osmanın evi qırx doqquz gün qiyamçıların mühasirəsində qaldı.4 Osman nə vaxt camaatla yumşaq davranmaq istyirdisə M,ərvan daha çox camaatı qəzəbləndirirdi. Axırda müsəlmanlar qəzəblənib Osmanın evinə tökülərək onu qətlə yetirdilər.

Əli(ə)-ın həyatının parlaq dövrü

Qiyamçıların yeganə məqsədi Osmanı hökumətdən kənarlaşdırmaq idi. Düzdü,r Əli(ə)-ın adı Osmanın evi mühasirədə olan müddətdə dillərdə gə lakin qiyam,zirdiçilər gələcək üçün (yeni xəlifə tə'yin etmək üçün) qəti bir qərara gəlməmişdilər. Elə buna görə də Osmanı öldürdükdən sonra yeni bir çətinliklə-xəlifə seçmək çətinliyi ilə üzləşməli oldular.

Digər tərəfdən Əli(ə,) Əbdürrə, Osman,hman ibn Ovf Təlhə Z,übeyr və Sə'd ibn Əbil Vəqqasdan ibarət altı nəfərlik şura üzvlərindən y,ikisiə,'ni Əbdürrəhman ibn Ovf və Osman artıq dünyadan getmişdilər. Qalan dörd nəfərin arasından Əli(ə) camaatın daha sevimlisi idi və fəzilət və İslamdakı parlaq sabiqəsinə görə digər şura üzvlərinin heç biri ona çatmırdı. Bu da camaatın Əli(ə)-a tərəf gəlməsinə səbəb oldu.

Əli(ə) vəziyyəti nəzərə alıb Osmanın dövründəki dəyişiklikləri mülahizə edərə h,kəmçinin müsəlmanların ilkin həqiqi İslamdan uzaq düşmələrini nəzərə alaraq yaxşı Osman,bilirdi kiin fəsadla dolu olan hökumətindən sonra xəlifə olmaq çox çə,tindir. Camaat xüsusilə tayfa başçıları onun nəzərdə tutduğu islahatlarla razılaşmayacaq və onun ədalətinə dözə bilməyəcəklər. Buna görə də qiyamçılar Əli(ə)-a xəlifə olmasını təklif edəndə Əli(ə) qəbul etmədi.

Tarixçilər hamı yekdilliklə Osmanın hicrətin otuz beşinci ili Zil-həccə ayında öldürüldüyünü ancaq hadis,qeyd edirənin hansı gündə baş verməsi haqqında müxtəlif fikirlər söyləmişlər.1 Bir məsələ mə'lumdur Osman,kiin ölümü ilə Əli(ə)-ın xəlifə olması arasında azı dörd-beş gün fasilə olub.2 Bu bir neçə gün ərzində qiyamın başçıları arasında Əli(ə) bir o qədər də özünü araya çıxarmırdı. Qiyamçıların onunla bey'ət etmək istədiklərini gördüyündən və xilafət başına keçmək üçün vəziyyətin yaxşı olmadığını bildirdiyi üçün qiyamçıların bu təklifini özünə hüccət bilməyib buyurardı: «Məndən əl çə gedin ba,kinşqa adam tapın. Çünki indi vəziyyətin siması müxtə c,lifəhətləri ayrı-ayrıdır.

(Vəziyyət çox qarışıqdır.) Ürəklər bu vəziyyətə dözmə a,zğıl bunu qəbul edə bilməz. Fəsad buludları İslam səmasının üstünü örtmüş və doğru yol tanınmaz qalmışdır. ,Bilin ki əgər sizin təklifinizi qəbul etsə sizin,mə öz elmimlə rəftar edəcək və onun-bunun sözlərinə qulaq asmayıb deyingənlərin sözlərinə e'tina etməyəcəyəm. Ancaq məndən əl çəksə,z mən də sizin kimilərdən biri olacağam. Bəlkə də mən yeni xəlifənin sözlərinə sizdən yaxşı qulaq asacaq və əmrlərini sizdən yaxşı yerinə yetirəcəyəm. Mənim sizin rəhbər və xəlifəniz olmağı,mdansa sizin vəzir və məsləhətçiniz olmam yaxşıdır.»1 Ancaq get-gəllə,r müsəlmanların tə'kidli istəklə ke,riçmiş zülmərdən cana gəlmiş və ədalət aşıqı olan camaatın axınları həzrət Əli(ə)-ın evinə çoxaldığından Əli(ə) özünə vəzifə bilib camaatın bey'ətini qəbul etdi.

Əli(ə) Nəhcül-bəlağənin bir neçə yerində camaatın onun xilafət başına gəlməsi üçün evinə axınları və camaatın bey'ət etmək üçün tə'kidləri barədə söhbətlər etmişdir. Bir yerdə belə buyurur: «Camaat suzmuş dəvənin su görərkən sarbanın əlindən azad olub suya hücum etdikləri kimi mənim üstümə hücum etdi. Bir-birini sıxışdırıb çiyin-çiyinə dəyirdilər. Vəziyyət o hala gəlmişdi m,kiən deyirdim məni öldürmək istəyirlə ya da bir d,rəstə başqa bir dəstəni öldürmək istəyir. Sonra bu işi (xilafətin qəbul etməsini) araşdırdım. Bütün cəhətlərini ölçüb biçdim. Belə yuxunu g,kiözümdən çəkmişdi.»2 Başqa bir yerdə İmam(ə) camaatın onun ətrafına toplaşmasını canlandıraraq camaatın onun xilafəti qəbul etməsini eşidib sevindiklə h,riniyəcanlanmalarını bəyan edərək buyurur: «Siz mənim əlimi (bey'ət etmək məqsədilə) açdını,z mən isə bağladım. Siz onu özünüə tərəf çə m,kirdinizən isə onu geri dartırdım. Ondan sonra suzmuş dəvələrin su içmək üçün suya yaxınlaşarkən bir-biri ilə çiyin-çiyinə dəydiyi kimi mənim ətrafıma toplaşdınız. Belə ayaqqab,kiimin bağı qırıldı, əba çiyinimdən düşdü və zəif insanlar ayaq altında qaldılar.

O gün camaatın mənimlə bey'ət etmək üçün yaranmış sevinci o həddə çatmışdı h,kiəttə uşaqlar belə sevinirdilər. Evdə oturmuş qocalar ayaqları titrəyən halda bey'ət mənzərəsini müşahidə etmək üçün yola düşmüşdülər. Xəstələr də bu mənzərəni müşahidə etmək üçün yataqlarından qalxmışdılar.»1

Əli(ə) məşhur «Şiqşiqiyyə» xütbəsində də camaatın şüurlu pişvazı barədə və eləcə də xilafəti qəbul etməsi barədə söhbət etmişdir: «Məni camaat kaftar kimi s,qorxudan o idi kiix şəkildə hər tərəfdən mənim üstümə hücum çəkib məni əhatə etmişdi. Belə H,kiəsən(ə) və Hüseyin(ə) ayaq altda qaldı,lar paltarım iki tərəfdən cırıldı camaat qoyun s,ürüsü kimi mənim ətrafıma topladı. And olsun toxumu bölən və insanı yaradan Allaha! Əgər o camaat bey'ət üçün ətrafıma toplaşaraq mənə arxa olmaları ilə hüccət mənə tamamlanmasaydı və həmçinin Allahın alimlərdən zülmkarların zülmü və məzlumların aclığı qarşısında sükut etməmələri barədə peymanı olmasaydı mən xilafət məqamından əl götürüb ondan üz döndərə onun sonunu ba,rşlanğıcındakı piyalə ilə doyuzdurardım. (Yə nec,'niə ilk,ki üç xəlifənin dövründə kənarda qalmışdım indi də kənarda qalardım.) Onda yaxşı bilə sizin,rdiniz ki dünyanız mənim nəzərimdə keçdi burnunun suyundan da dəyərsizdir.»2

Üç cəbhədə mübarizə

Əli(ə)-ın hakimiyyəti əsl ədalət əsasında olduğundan və xilafətin əsl İslam sünnələrini diriltməsindən bir sıra şəxslər buna dözə bilmirdilər. Beləliklə də bu dəstə Əli(ə)-ın hökuməti qarşısında müxalif bir dəstə yaratdı. Bu müxalifə,t sonda «Nakisın» «Qasitin»

və «Mariqin» döyüşləri ilə nəticələndi. İndi həmin döyüşlər barədə ayrı-ayrılıqda qısa mə'lumat veririk.

Nakisin3 döyüşü

(Cəməl döyüşü)

Nakisin döyüşünün səbə T,bi bu idi kiəlhə və Zübeyr Əli(ə)-a bey'ət etdikdən sonra ondan Bəsrə və Kufə şəhərlərinə vali (başçı) tə'yin olunmalarını istədikdə İmam(ə) onların bu istəyi ilə razılaşmadı. Təlhə və Zübeyr Mədinəni Məkkəyə getmək məqsədi ilə gizlicə tərk edib orada (Məkkədə) Bəni-Üməyyə tərəfindən qarət olunmuş beytül-maldan istifadə edərək ordu yaradıb Bəsrəyə gəldilər. Bəsrəni tutub öz əllərinə keçirdilər. Əli(ə) bu hadisədən xəbərdar olub onları aradan götürmək məqsədilə ordu ilə Bəsrəyə tərəf hərəkət etdi. Bəsrə yaxınlığında qızgın döyüş nəticəsində Əli(ə) qalib gəldi və «nakisinlər» məğlubiyyətə uğradılar. Bu döyüş hicrətin otuz altıncı ilində baş vermişdir.

Qasitin1 döyüşü (Siffeyn döyüşü)

Müaviyə hələ Əli(ə) xəlifə olmazdan neçə il qabaq Şamda özü üçün xilafətə keçmək hazırlıqlarını görmüşdü. Əli(ə) xilafətə gələcək Müaviyənin işdən kənarlaşması əmrini verdi (Müaviyə Osman tərəfindən Şama vali tə'yin edilmişdi.) və onun bir an belə işdə qalmasına razılıq vermədi. (Müaviyə də tə,bii ki İmamın fərmanı ilə razılaşmadı.) Bu müxalifətin nəticəsi ,o oldu ki İraq və Şam qoşunları «Siffeyn» adlı bir çöldə üz-üzə gəldilər. Əli(ə)ın ordusunun qələbəyə bircə addımı qalmışdı. Ancaq Müaviyə (Əmr Asın köməyiylə) hiylədən istifadə edərək Əli(ə)-ın ordusunda təfriqə və ixtilaf yaratdı. Nəhayət Əli(ə) ordusunun tə'kidli nəticəsində məcbur qalib Əbu Musa Əş'əri ilə (Əli(ə)-ın tərəfindən) Əmr Asın (Müaviyə tərəfindən) danışıqlarına razı oldu. Belə onlar ,(kiƏbu Musa Əş'əri və Əmr As) İslam və müsəlmanların məsləhətləri haqda araşdırmalar aparmalı və öz nəzərlərini bildirməli idilər. Əli(ə)-ın ordusu onu Əbu Musa Əş'ərini Əmr Asla danışıqlara göndərməsi barədəki tə'kidləri o dərəcəyə çatmışdı ,ki əgər Əli(ə) bununla razılaşmasaydı bəlkə də bu narazılıq İmamın ölümü ilə nəticələnərdi. Bunun da nəticəsində müsəlmanlar böyük böhranla üzləşməli olardılar.

Tərəflərin öz nəzərlərini bildirmək zamanı çatdıqda Əmr As Əbu Musa Əş'ərini aldatdı2 və Müaviyənin alçaq niyyətini camaata aşkar etdi. Danışıqlar başa çatdıqdan sonra Əli(ə)-ın ordusundan bir dəstəsi İmamın danışıqları qəbul etməsinə görə onunla müxalifət etməyə başladı. Onlar İmamı danışıqlarla razılaşdığına görə tənqidə tutdular.

Qasitin döyüşü hicrətin otuz yeddinci ilində baş vermişdir.(Bu döyüş tarixdə Siffeyn döyüşü adı ilə məşhur olmuşdur.)

Mariqin döyüşü (Nəhrəvan döyüşü)

Mariqin (yolunu azmışlar) Əli(ə)-ı Əbu Musa Əş'əri ilə Əmr Asın danışıqlarına razı olmağa məcbur etmiş dəstədir. Danışıqlardan bir neçə gün sonra bu dəstə öz işlərindən peşman olub İmamın danışıqların nəticəsi ilə razılaşmamasını istədilər. Ancaq Əli(ə) elə bir şə,xs deyildi ki öz əhdinə vəfasız çıxsın və peymanı sındırsın. Bu dəstə işi belə görüb Əli(ə)-a qarşı ordu toplamağa başladı. Nəhrəvan adlı bir yerdə Əli(ə)-la bu dəstə arasında döyüş baş verdi. Əli(ə)-ın ordusu bu döyüşdə də qalib gəldi. Ancaq kin-küdurət yenə ürəklərdə qaldı.

Əli(ə) nəhayət d,törd il bir neçə ay (9 ay) hökumətdə olduqdan sonra hicrətin qırxıncı ili Ramazan ayının on doqquzuncu gecəsi həmin mariqindən biri olan Əbdürrəhman ibn

Mülcəm tərəfindən (Kufə məscidində namaz qılarkən) zərbətlənib iki gün sonra şəhadətə qovuşmuşdur.